

8. Kulturmiljö

Kulturmiljö avser den miljö som har präglats av människan och utgörs därmed i bred bemärkelse av såväl odlingslandskap och stadsmiljöer som enskilda byggnader och lämningar. Kulturmiljön kan ge oss kunskap om det förflutna, exempelvis om hur människan nyttjat naturens förutsättningar och hur olika tankesätt och ideal har påverkat den fysiska miljön över tid. Olika former av upplevelsevärden utgör också en viktig del i bedömningen för att identifiera objekt och områden som har ett kulturhistoriskt värde. Se kapitel 6 för beskrivning av byggskedet.

8.1 Bedömningsgrunder

För att bedöma konsekvenser av planförslaget har en bedömningskala för konsekvens använts som beskrivs i nedanstående faktaruta.

8.1.1 Lagstiftning och nationella mål

Regering och riksdag har fastställt 16 nationella miljö kvalitetsmål, som anger det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. För att miljö kvalitetsmålen ska kunna uppnås ska bland annat kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart. Kulturmiljö aspekter återkommer inom merparten av de 16 miljö kvalitetsmålen. För miljömålet *God bebyggd miljö* anges exempelvis att det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.

I proposition 2012/13:96 har nationella mål fastställts för kulturmiljöarbetet. Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet. Målen anger att kulturmiljöarbetet bland annat ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas samt en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Kulturmiljö och kulturhistoriska värden regleras av flera olika lagstiftningar. Miljöbalken (MB), Kulturmiljölagen (KML) och Plan- och bygglagen (PBL) är de lagrum som huvudsakligen reglerar de lämningar, objekt och miljöer som redovisas i detta kapitel.

Miljöbalken

Enligt 1 kapitlet 1 § ska miljöbalken tillämpas så att värdefulla kulturmiljöer skyddas och vårdas. Miljöbalkens allmänna hänsynsregler och bestämmelser enligt 2 kapitlet omfattar också kulturmiljön.

Riksintressen (3 och 4 kapitlet miljöbalken)

Enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken ska mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet ska skyddas mot sådana åtgärder.

I miljöbalkens 4 kapitel anges särskilda bestämmelser med mark och vatten för vissa områden. Områdena räknas upp i 2 § och omfattar bland annat kustområdet i Halland. Detta område beskrivs i kapitel 10 *Friluftsliv och rekreation*.

BEDÖMNINGSSKALA KULTURMILJÖ

Stora negativa konsekvenser - Åtgärd som innebär ett direkt intrång i en kulturmiljös värdekärna eller att samband och strukturer bryts. Miljöns upplevelsemässiga, pedagogiska och/eller vetenskapliga värden går irreversibelt förlorade.

Måttligt negativa konsekvenser - Åtgärd som innebär ett indirekt intrång i en kulturmiljös värdekärna eller att samband och strukturer fragmenteras. Miljöns upplevelsemässiga, pedagogiska och/eller vetenskapliga värden går delvis förlorade.

Liten eller ingen konsekvens - Åtgärd som inte innebär något intrång i en kulturmiljös värdekärna. Historiska samband och strukturer eller den historiska läsbarheten ändras inte.

Måttligt positiva konsekvenser - Åtgärd som innebär att samband och strukturer utvecklas och förstärks något. Miljöns upplevelsemässiga, pedagogiska och/eller vetenskapliga värden tydliggörs något.

Stora positiva konsekvenser - Åtgärd som innebär att samband och strukturer utvecklas och förstärks. Miljöns upplevelsemässiga, pedagogiska och/eller vetenskapliga värden tydliggörs.

Kulturmiljölagen

Kulturmiljölagens portalparagraf anger att "det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas."

Kulturmiljölagen innehåller bland annat bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen.

Fornminnen (2 kapitlet KML)

I Kulturmiljölagens andra kapitel finns bestämmelser om vilka lämningar som är skyddade som fornlämningar och hur stort område fornlämningen omfattar (fornlämningsområde). Det anges också att "det är förbjudet att utan tillstånd (...) rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning." Om ett planerat arbetsföretag berör ett större markområde kan länsstyrelsen fatta beslut om arkeologisk utredning för att ta reda på om en fornlämning berörs. Vidare anges att den som vill göra ingrepp i en fornlämning ska ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen och att länsstyrelsen får lämna ett sådant tillstånd "endast om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse". Som villkor för ett sådant tillstånd kan länsstyrelsen ställa skäligen krav på "arkeologisk undersökning för att dokumentera fornlämningen".

Byggnadsminnen (3 kapitlet KML)

I lagens tredje kapitel finns bestämmelser om byggnadsminnen. Länsstyrelsen kan förklara en byggnad som byggnadsminne om den har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Bestämmelserna kan också tillämpas för parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

När det gäller byggnader som har ett "synnerligen högt kulturhistoriskt värde" och som ägs av staten gäller särskilda bestämmelser som regleras av förordningen om statliga byggnadsminnen.

Kyrkliga kulturminnen (4 kapitlet KML)

Kyrkliga kulturminnen omfattar kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser

med mera. Kyrkobyggnader och kyrkotomter ska "vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas". En kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som är uppförd "före utgången av 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd från länsstyrelsen."

Plan- och bygglagen

I plan- och bygglagens åttonde kapitel anges att en byggnad som är särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Detsamma gäller allmänna platser och bebyggelseområden. Vidare finns bestämmelser om att underhåll och ändring av byggnader ska anpassas utifrån byggnadens värde. Ändring av byggnader, liksom ändring av andra bygglovspliktiga anläggningar och bebyggelseområden, ska alltid göras varsamt så att deras kulturvärden tas tillvara. Särskilt värdefulla byggnader kan skyddas i en detaljplan eller områdesbestämmelser med rivningsförbud och så kallade skyddsbestämmelser. Genom varsamhetsbestämmelser kan kommunen tydliggöra vad det generella varsamhetskravet innebär för en byggnad eller ett område.

8.1.2 Förutsättningar för kulturmiljövården

Nedan följer en genomgång av regionala- och lokala kunskaps- och planeringsunderlag som berör Varbergs stad med omgivning. Redovisade underlag har, vid sidan av fältinventering i utredningsområdet, legat till grund för analys och bedömningar avseende kulturmiljö i detta kapitel.

Riksintresseområdet Varberg (N13)

Riksintresset Varbergs innerstad (Varberg N13) har en geografisk avgränsning som omfattar Varbergs slott och fästning, med bad- och kurortens direkt angränsande miljöer, stadsdelen Platsarna samt det rutnätsplanerade stadsområdet. Till området hör också kustsanatoriet Apelviken söder om stadskärnan. Riksantikvarieämbetets beskrivning samt länsstyrelsens fördjupade riksintressebeskrivning har varit en viktig utgångspunkt för bedömningarna i detta kapitel. En redogörelse av riksintresset följer under 8.2.2.

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS)

I FMIS finns information om kända fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige. Registret visar inte en fullständig bild av landets lämningar, utan enbart det som är känt och registrerat. Det tillkommer ständigt mer information och kunskapsläget ökar i takt med att det utförs nya inventeringar och arkeologiska undersökningar. Enligt FMIS finns flera fornlämningar som berörs av projektet. De fornlämningar som är registrerade i FMIS och som berörs av projektet beskrivs närmare per karaktärsområde under 8.2.4.

De fornlämningar som berörs av projektet kommer att bli föremål för arkeologiska undersökningar innan borttagande. Undersökningar av berörda lämningar kommer att ske i olika faser i projektet och i vissa fall först inför att byggarbetena påbörjas.

Arkeologiska utredningar

Erfarenhet från tidigare exploateringar över hela Sverige visar att det finns anledning att tro att ett så stort projekt som Varbergstunneln berör hittills okända fornlämningar som ligger dolda under mark. För att klarlägga fornlämningsbilden krävs därför att arkeologisk utredning genomförs. Det är Länsstyrelsen i Hallands län som fattar beslut om sådan utredning och som ansvarar för tillsynen.

Med anledning av projektet har arkeologisk utredning genomförts i steg 1 och 2. Syftet har

varit att klargöra fornlämningsbilden och att lokalisera hittills okända fornlämningar. En allmän beskrivning av fornlämningsbilden med utgångspunkt i utredningarna beskrivs under 8.2.3.

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister

Bebyggelseregistret, BeBR, är ett nationellt informationssystem med information om det byggda kulturarvet. I registret finns bland annat information om byggnader som är skyddade enligt kulturmiljölagen; byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen. Berörda skyddade byggnader beskrivs inom respektive karaktärsområde under 8.2.4.

Bebyggelseinventering i Hallands län

Kulturmiljö Halland med fler har på uppdrag av länsstyrelsen och respektive kommun besiktigat samtliga byggnader i länet med avseende på kulturhistoriskt värde. Alla byggnader som har bedömts ha ett sådant värde har registrerats och klassificerats i tre klasser (A – C). Klass A motsvarar byggnader med objektsvärde av nationellt intresse. Klass B motsvarar byggnader med objektsvärde av regionalt intresse och klass C motsvarar byggnader med ett allmänt miljövärde av lokalt intresse. Klass A och B motsvarar särskilt värdefulla byggnader enligt plan- och bygglagen. Inom Varbergs stad med omnejd finns ett större antal byggnader som har ett kulturhistoriskt värde enligt bebyggelseinventeringen. Dessa redovisas per karaktärsområde under 8.2.4.

ARKEOLOGISKA UTREDNINGAR OCH UNDERSÖKNINGAR

Den arkeologiska processen styrs av 2 kapitlet 10-13 §§ kulturmiljölagen och består av flera steg: utredning, förundersökning och slutundersökning. Genom de olika stegens utförande ges möjlighet att successivt kartlägga förhållandena, dokumentera berörda fornlämningar och beskriva dem samt att få meningsfull kunskap om de samhällen som fornlämningarna representerar.

Syftet med en arkeologisk utredning är att fastställa om det finns fornlämningar inom området för en planerad åtgärd. För stora exploateringar utförs ofta utredningen i två steg, där steg 1 innebär studier av kartor, litteratur och arkiv för att hitta platser där fornlämningar skulle kunna finnas. Steg 2 innebär att det görs provgröpar eller sökschakt med grävmaskin. När det är klart återställs markytan.

Om den arkeologiska utredningen i steg 1 och 2 visar att det finns en fornlämning som påverkas av en exploatering och det inte går att exploatera så att fornlämningen undviks kan en ansökan om tillstånd till ingrepp göras till länsstyrelsen. Länsstyrelsen får endast ge tillstånd om exploateringsintresset väsentligt överstiger bevarandointresset. Det första steget i borttagande av en fornlämning är en arkeologisk förundersökning. Den ska bland annat svara på fornlämningens omfattning, karaktär, datering och fyndinnehåll genom schakt med grävmaskin och ytor som grävs för hand och dokumenteras. Förundersökningen ligger sedan till grund för en slutgiltig undersökning, utgrävning. Slutundersökningen ska på ett vetenskapligt sätt ta reda på fakta om fornlämningen. Efter att lämningen tagits bort ur marken finns då dokumentationsmaterial och fynd kvar.

Källa: Riksantikvarieämbetets hemsida, februari 2015.

Översiktsplan: Fördjupning för stadsområdet

I avsnitt "Stadsmiljö" (sid 13 ff i översiktsplanen) redogör Varbergs kommun för hur den vill att Varberg ska fungera som bostadsort. Här tas kulturmiljön upp som en viktig kvalitet: "En del av Varbergs identitet och attraktivitet är att det i stadsområdet finns miljöer och byggnader som speglar en speciell historisk epok."

Några av kommunens riktlinjer för utveckling av stads kärnan är formulerade på följande sätt:

- Stads kärnan inklusive Esplanadområdet ska utvecklas varsamt som blandad stadsbebyggelse med stort utbud av handel, servicefunktioner och kultur.
- Ny bebyggelse eller ombyggnader ska anpassas till rutnätsstadens skala och karaktär.
- Stads kärnans ursprungliga, väl avläsbara, form och struktur ska värnas.
- Kulturhistoriskt värdefulla byggnader ska bevaras.
- Byggnader i stads kärnan ska placeras i gatuliv för att markera gräns mellan gata och kvartersmark.
- Större nybyggnader ska ha en indelning av fasad i princip enligt den gamla tomtindelningen.

Varbergsbygd – program för kulturmiljövård

Under slutet av 1980-talet utarbetades ett kulturmiljöprogram för Varbergs kommun. Det färdiga programmet presenterades 1991.

Varbergs innerstad är en av de miljöer som redovisas i programmet. I miljön ingår fästningen, Platsarna, bad- och kurortens miljöer samt Varberg inom Vallgatorna.

Stadens karaktärer - kulturmiljöer i Varbergs stadsområde

Stadens karaktärer av Kulturmiljö Halland har syftet att sprida kunskap om ett antal miljöer i stadsområdet utanför innerstaden så att deras kulturvärden kan bevaras och utvecklas.

Kunskapsunderlaget redovisar också rekommendationer för hur de kulturhistoriska värdena ska kunna tas tillvara vid förändring, förnyelse, förtätning och underhåll, och ska fungera som ett kulturhistoriskt underlag för kommunens handläggning av plan- och bygglovsfrågor.

Varbergs stads kärna: kulturhistoriskt underlag för plan- och bygglovsfrågor

Rapporten är framtagen av NAI Svefa på uppdrag av Varbergs kommun med syftet att fungera som underlag vid plan- och byggplanering inom Varbergs stads kärna.

Rapporten beskriver innerstadens bebyggelseutveckling under 17-, 18- och 1900-talen med redogörelser för byggnader från olika perioder, planstrukturen med kvarter och tomter samt ger en sammanfattande bild av bebyggelsens ålder idag. Rapporten redogör för vilka byggnader som bör bevaras samt i vilken utsträckning nybyggnation bedöms som möjlig i förhållande till de kulturhistoriska värdena.

Järnvägsutredning: Väst kustbanan

Till järnvägsutredningen hör ett antal delrapporter, varav *Delrapport Stadsbyggnad* redogör för Varbergs utveckling och sammansättning som stad. Där identifieras nio enheter i staden som har en egen och i de flesta fall stark identitet och som spelar en speciell roll för upplevelsen av Varbergs innerstad. Dessa sägs också vara ett resultat av Varbergs historiska framväxt och tyda på att staden generellt är välbevarad. De områden som identifieras, beskrivs och karaktäriseras är bland annat fästningen, Platsarna, kurortsområdet, hamnmiljön, den industriella hamnen, rutnätsstaden och esplanadstaden.

8.2 Nuvarande förhållanden

Nedan följer en beskrivning av nuvarande förhållanden.

8.2.1 Markanvändning under historisk tid

Varberg grundlades under slutet av 1600-talet, men har haft flera tidigare föregångare. Staden Getakärr låg ungefär vid dagens polishus fram till slutet av 1500-talet, då den övergavs. Norr om Getakärr, vid Lindhovs kungsgård, bildades då staden Ny Varberg. Ny Varberg förstördes i krig mellan svenskar och danskar. I början av 1600-talet återuppbyggdes staden vid Platsarna, för att få ett bättre skydd av fästningen som funnits sedan 1200-talet. Platsarna brann dock ner på 1660-talet och staden, som nu blivit svensk, återuppbyggdes igen efter den tidens rutnätsideal på den plats Varberg ligger idag.

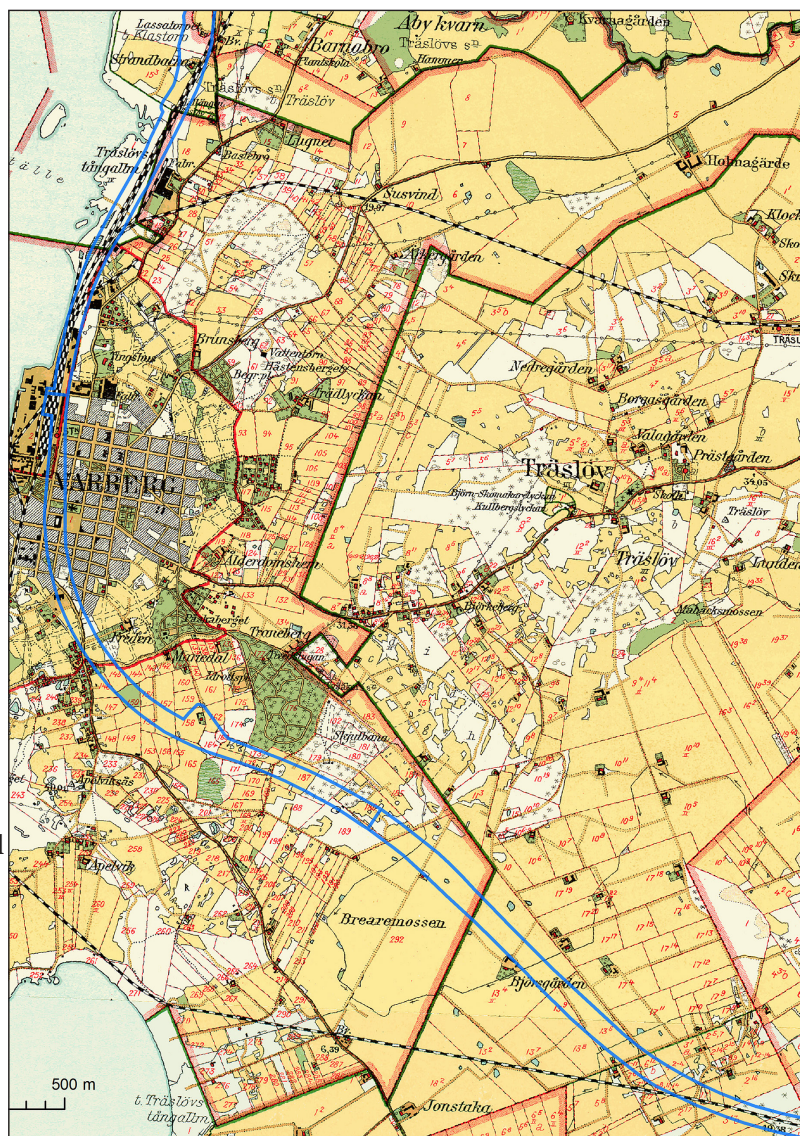
inom svenskt jordbruk som kom igång på allvar under 1800-talets första hälft.

1858 års karta illustrerar tydligt landskapsförändringarna i området kring det nuvarande och det planerade stationsområdet. Hela dagens stationsområde och järnvägens fortsättning cirka 750 meter norrut ligger i ett avsnitt som vid mitten av 1800-talet återfinns ute i havet. Detta parti är således resultatet av utfyllningsarbetena under senare delen av 1800-talet och första hälften av 1900-talet.

Ännu i början av 1900-talet var Varbergs nuvarande stadsområde till största delen ett utpräglat jordbrukslandskap. Expansionen utanför den gamla stadskärnan hade dock tagit fart under 1800-talets sista decennier bland annat tack vare järnvägens tillkomst, en gynnsam utveckling för hamnen, stenindustrin och den begynnande turismen.

Huvuddelen av tillåtlighetskorridoren berör alltså mark som under lång tid legat under Varbergs stad; det rör sig här om det gamla stadsjordsområdet, det vill säga ytor som hört till staden och som invånarna till stor del kan ha förfogat över sedan medeltid. Längst i norr och söder berörs områden som hört till omkringliggande byar.

Väst kustbanan byggdes ut under 1880-talet. Skatteläggningsskatten över stadens ägor från 1858 visar att praktiskt taget all mark utanför 1660-talets rutnätsstad är uppodlad vid den tiden. Den höga uppodlingsgraden kring staden är ett utslag av den agrara revolutionen, det vill säga de stora areella och tekniska förändringarna

Figur 8.1 Tillåtlighetskorridoren från järnvägsutredningen i förhållande till markanvändningen i det tidiga 1900-talets Varberg. Häradskartan från 1920-talet. Källa: Lantmäteriet.

8.2.2 Riksintresse Varberg (N13)

I Riksantikvarieämbetets sammanställning av riksintressen inom Hallands län anges motivet till riksintresset enligt följande:

- A: Det medeltida Varbergs slott och av detta beroende stadsbildningar som successivt uppstått i dess närhet vilka speglar den strategiska betydelsen för Danmark under medeltiden, men framför allt svensk stadsbyggnad under 1600-talet, samt utvecklingen under 1800-talet i bad- och kurortens spår (slottsmiljö, stadsmiljö, fornlämningsmiljö).
- B: Varbergs kustosanatorium Apelviken, anlagt 1902, som i planering och arkitektur speglar det tidiga 1900-talets ambitioner inom medicin och socialpolitik (sanatorium).

Vidare beskrivs uttrycket för riksintresset:

- A: Slottet med delar från såväl dansk som svensk tid där befästningskonstens utveckling kan ses, samt nya användningar under 1800- och 1900-talen. Området för den medeltida staden Getakärr med kyrkruin norr om nuvarande stadskärnan. Det tidiga 1600-talets stadsområde, Platsarna, som vid 1800-talets slut åter bebyggdes med trähus i glest, stadsmässigt mönster. Varbergs nuvarande stadskärna som anlades efter en stadsbrand 1666, med regelbunden rutnätsplan och avslutande, svagt radierande gator i norr och söder, med småskalig trähusbebyggelse, huvudsakligen från 1700- och 1800-talen. Bad- och kurortsmiljöer från 1800-talet och 1900-talets början samt det sena 1800-talets stadsutvidgning mot norr, med järnvägsmiljön och annan bebyggelse.
- B: Klassicerande, herrgårdsliknande byggnader i en parkmiljö som anpassats till naturförutsättningarna. Bebyggelsen är huvudsakligen uppförd 1915-1930, med hus för olika funktioner, eget kapell och kyrkogård.

Länsstyrelsen i Hallands riksintressebeskrivning (1989-01-30) anger områdets huvuddrag avseende Varbergs slott och fästning, Platsarna, Varberg inom Vallgatorna (Varbergs stadskärna med rutnätsplan), Varbergs bad- och kurort samt Varbergs kustosanatorium Apelviken.

Varbergs slott och fästning omfattar en byggnadsperiod från 1200-talets slut till 1800-talets mitt. Till fästningen hör ett välbevarat profanhus från 1200-talets slut, tillbyggnader från 1300-talet, slottsanläggning med centralförsvarsroll under 1500-talet samt välbevarat bastionssystem i huvudsak uppfört 1590-1620.

Platsarna utgörs av samlad och relativt väbevarad småskalig trähusbebyggelse.

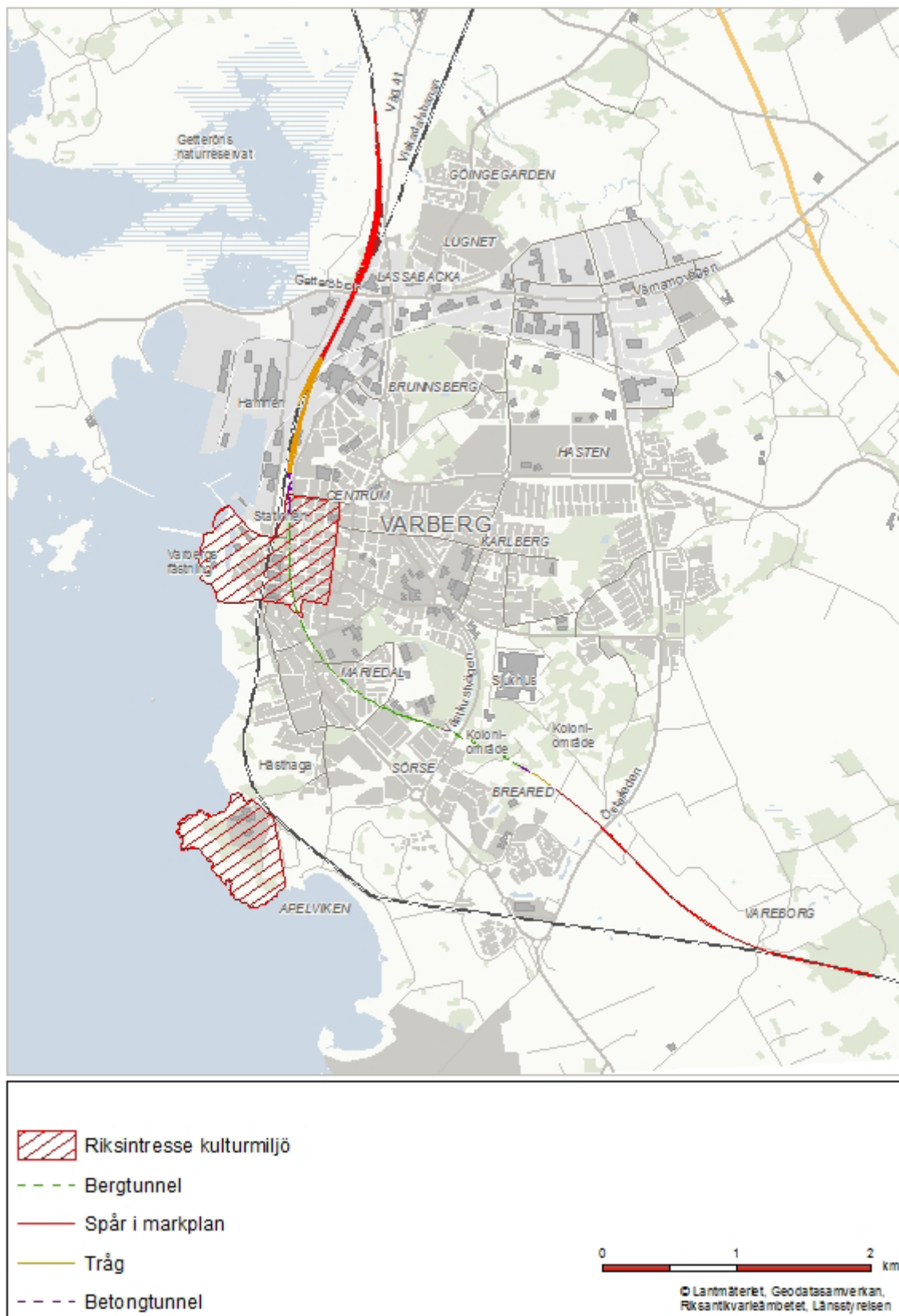
Staden inom Vallgatorna utgörs av den intakta rutnätsplanen från 1660 vilken utgör ramen för stadsbebyggelsen fram till 1880. Området innehåller välbevarad, småskalig träbebyggelse från 1700-1800-tal samt en rad representativa byggnader från 1800-talets andra hälft. I den norra delen av innerstaden finns en mer småskalig trähusbebyggelse, bland annat välhållna hantverks- och handelsgårdar i trä. Vid torget finns Lundqvistska huset, Gamla läroverket, gamla apotekshuset och kyrkan som härstammar från 1700-talet. Den södra stadshalvan präglas av småskalig bebyggelse där merparten uppfördes utifrån hävdvunna traditioner från slutet av 1800-talet och framåt. Vid torget finns också byggnader som bland annat präglas av en ”stilmedveten, medeltidsromantisk tegelarkitektur” exempelvis rådhus, Sparbank och stadshus/stadshotell.

I direkt anslutning till fästningsområdet ligger bad- och kurortens miljöer vilka inkluderar badhus, kallbadhus och societetshus med mer. Miljön utgör en viktig identitetsyta för sommarstaden Varberg.

Kustosanatoriet Apelviken omfattar en välbevarad park- och bebyggelsemiljö.

8.2.3 Fornlämningar

Fornlämningsregistret (FMIS) redovisar flera fornlämningar i tillåtligetskorridentens direkta närhet. Antalet synliga lämningar ovan mark är dock få och endast ett objekt - en förhistorisk grav (RAÅ Varberg 34:1) - längst i norr uppträder inom korridenten. Strax väster om denna (utanför tillåtligetskorridenten) finns ytterligare en stensättning registrerad (Varberg 33:1). Övriga synliga fornlämningar ligger inom tunneldelen och utgörs av förhistoriska gravar (Varberg 12:1-4 med fler) öster om kolonierområdet, mellan Almers skola och bostadsområdet i Breared. Tillåtligetskorr-

Figur 8.2 Riksintresseområde Varberg N 13

ridoren och tunneln passerar även fornlämningsområden som utgörs av stadsområden från historisk tid: 1660-talets rutnätsplan (Varberg 62:1) och det medeltida Getakärr (Varberg 60:1).

De centrala delarna av den medeltida stadsbildningen Getakärr ligger strax norr om stadskärnan kring den bevarade kyrkoruinen, se figur 8.3. Här har delvis omfattande medeltida stadslager och fynd påträffats i samband med upprepade arkeologiska kontroller genom åren. Huvuddelen av tillåtlighetskorridoren och det planerade stationsområdet (liksom även det nuvarande) ligger dock på mark som så sent som under 1800-talet låg ute i havet. 1700- och 1800-talets lantmäterikartor visar att strandlinjen då gick ungefär längs Västra Vallgatan och vidare norrut mot lokstallarna. Strax söder om lokstallarna gjorde stranden en inbuktning. Läget för denna är i höjd med Getakärr-området. Sannolikt rör det sig här om den gamla hamnbassängen till det äldsta Varberg.

Fornlämningsbilden med gravar, stenåldersboplatser, skålgropsförekomster med mera i södra delen av tunnelsträckningen innebär att boplatser och andra spår under markytan kan finnas bevarade på flera platser. Vid 1990-talets mitt påbörjades en arkeologisk utredning inför byggandet av dubbelspåret genom Varberg. Utredningen begränsades då till en 2,5 kilometer lång sträcka söder om tunnelmynningen, mellan Breared och Hamra. Utredningen omfattade en översiktligt genomgång av det historiska kart- och arkivmaterialet och en sammanställning av lösfynd och fasta fornlämningar registrerade i FMIS. Avsikten var också att via fältinventeringar söka efter bland annat slagen flinta eller andra boplatserindikationer. Momentet kunde dock inte utföras på grund av ihållande snöfall. Vissa provschaktningar kunde utföras vid Breared men partier inom bansträckningen var av olika anledningar inte tillgängliga för sökschaktsgrävning. Utredningsgrävningarna resulterade i fem lokaler med spår efter förhistoriska lämningar som förordades bli föremål för fortsatta arkeologiska förundersökningar. Platserna inrapporterades aldrig till FMIS och är därför inte registrerade. Resultatet presenterades för länsstyrelsen och dåvarande Banverket.

Arkeologisk utredning, steg 1

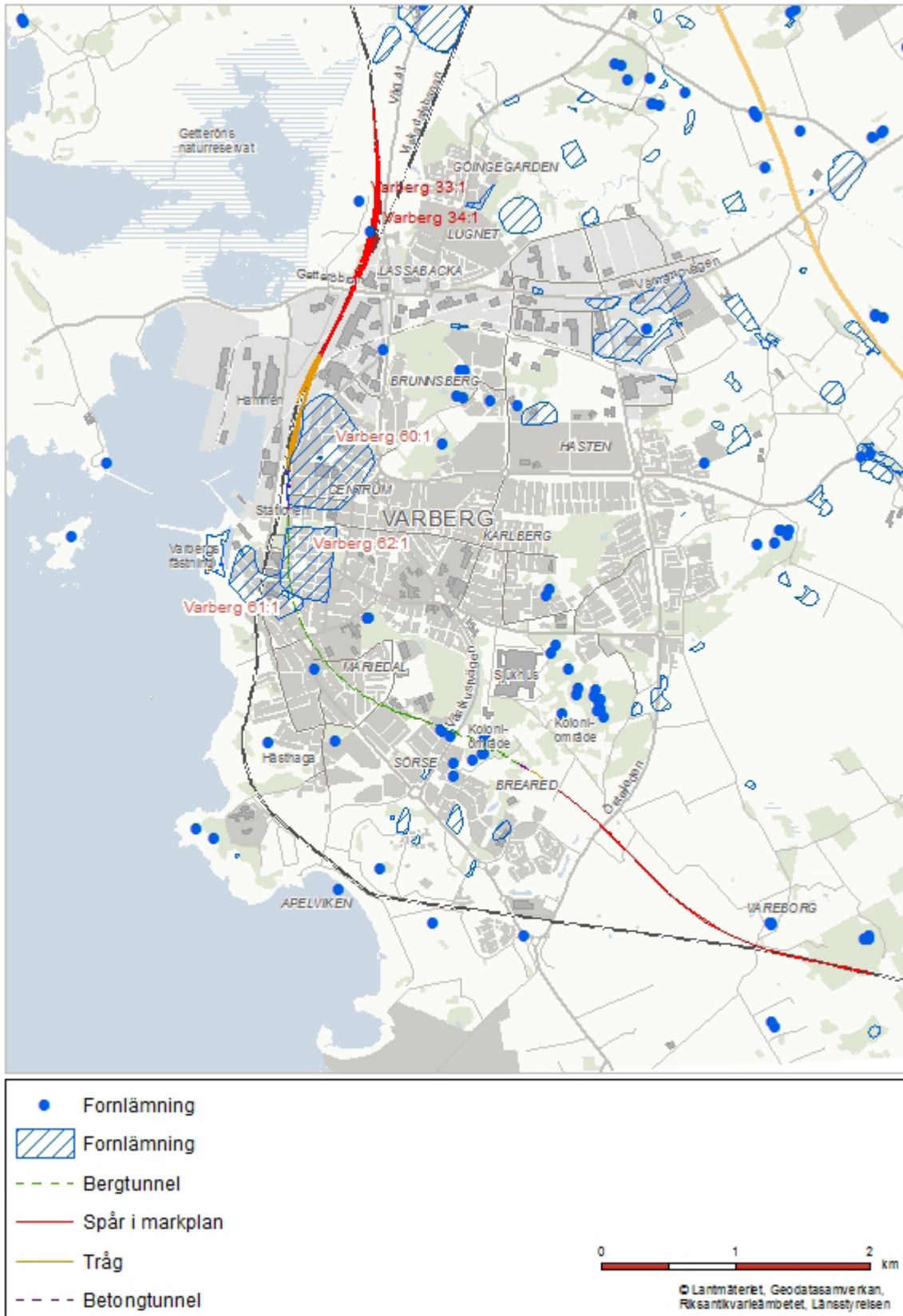
Riksantikvarieämbetet, UV Väst, har utfört en arkeologisk utredning, steg 1. Utredningen genomfördes under sommaren 2014.

Syftet med utredningen var att klargöra fornlämningsbilden inom den planerade järnvägssträckningen. Enligt länsstyrelsens direktiv i förfrågningsunderlaget skulle utredningen omfatta en byråinventering (genomgång av historiska källor och äldre kartor, utgrävningsrapporter och tillgängliga uppgifter om äldre strandlinjer) och fältinventering. Resultatet har sedan legat till grund för länsstyrelsens bedömning av behovet av sökschaktsgrävningar i syfte att lokalisera okända fornlämningar. Resultatet kommer också att ligga till grund för kommande arkeologiska förundersökningar av fornlämningen Varberg 60:1 (Varbergs medeltida föregångare Getakärr).

I samband med fältinventeringen påträffades i tillåtlighetskorridorens nordligaste del, utöver den redan kända Varberg 34:1, inga ytterligare förhistoriska lämningar. Utredningen konstaterade dock att det i anslutning till forntida begravningsmiljöer också kan finnas ytterligare lämningar exempelvis i form av härdar och att bergsklacken därför bör provas med sökschaktsgrävningar. Intill bergsklacken kan det finnas risk för överlagrade lämningar från äldsta stenåldern vilket bör provas med så kallat djupschakt.

Vid Breared bedömer Riksantikvarieämbetet att det är befogat att genomföra kompletterande sökschaktsgrävningar inom korridoren, söder om tunnelmynningen. I samband med fältinventering lokaliserades möjliga boplatser/slagplatser. Enligt Riksantikvarieämbetet bör också sökschaktsgrävningar genomföras inom området som är tänkt för tillfällig lagring av överskottsmassor.

När det gäller tunnelbygget genom Varbergs stad är det ur arkeologisk synpunkt och i relation till medeltidsstaden Getakärr framförallt sträckan från i höjd med Garvaregatan i norr och ned till tunnelmynningen som bör omfattas av arkeologisk förundersökning. Under det cirka tre meter tjocka utfyllnads-lagret finns goda förutsättningar för såväl landbaserade som bottenbaserade lämningar med anknytning till Getakärns hamn.

Figur 8.3 Fornlämningar enligt FMIS

Arkeologisk utredning, steg 2

Länsstyrelsen beslutade 2014-11-03 om arkeologisk utredning steg 2 varefter fältarbetet genomfördes under månadsskiftet november/december 2014. Arbetet har omfattat provschaktsgrävningar vid fornlämningen Varberg 34:1 i norr samt mellan planerad tunnelmynning i söder och vidare mot Hamra. Syftet var att klarlägga om det finns idag okända fornlämningar under mark.

Inga ytterligare lämningar framkom i anslutning till Varberg 34:1. I söder visade resultatet på ett antal platser med arkeologiska lämningar. UV Väst har lämnat en preliminär redogörelse till länsstyrelsen. Rapporten är vid denna MKB:s färdigställande inte klar. När rapporten är klar fattar länsstyrelsen beslut om vilka lämningar som är motiverade att ta vidare till arkeologisk förundersökning. Förundersökning av lämningarna vid tunnelmynningen i söder kommer sannolikt att genomföras under 2015. Förundersökningar av lämningar inom Varbergs stad kommer att utföras i ett senare läge. Lämningen Varberg 34:1 kommer att behöva grävas ut, dokumenteras och tas bort genom en arkeologisk undersökning.

Enligt den preliminära redogörelsen har det i samband med utredningen framkommit 13 fornlämningar som samtliga utgjordes av boplatser. Utöver dessa lämningar registrerades 3 övriga kulturhistoriska lämningar.

8.2.4 Karaktärsområden

Ett undersökningsområde har definierats utifrån tillåtlighetskorrideren och ett omgivande influensområde med angränsande kulturmiljöer som bedöms vara i riskzonen för påverkan. Inom undersökningsområdet har ett antal karaktärsområden identifierats, se figur 8.4. Nedan beskrivs respektive karaktärsområde, tillsammans med berörda objekt och miljöer inom varje område utifrån de underlag som redovisats under 8.1.3. I *Underlagsrapport Kulturmiljöinventeringar* är varje karaktärsområde mer ingående beskrivet vad gäller bland annat historisk markanvändning och kulturhistoriskt innehåll.

Odlingslandskapet i norr

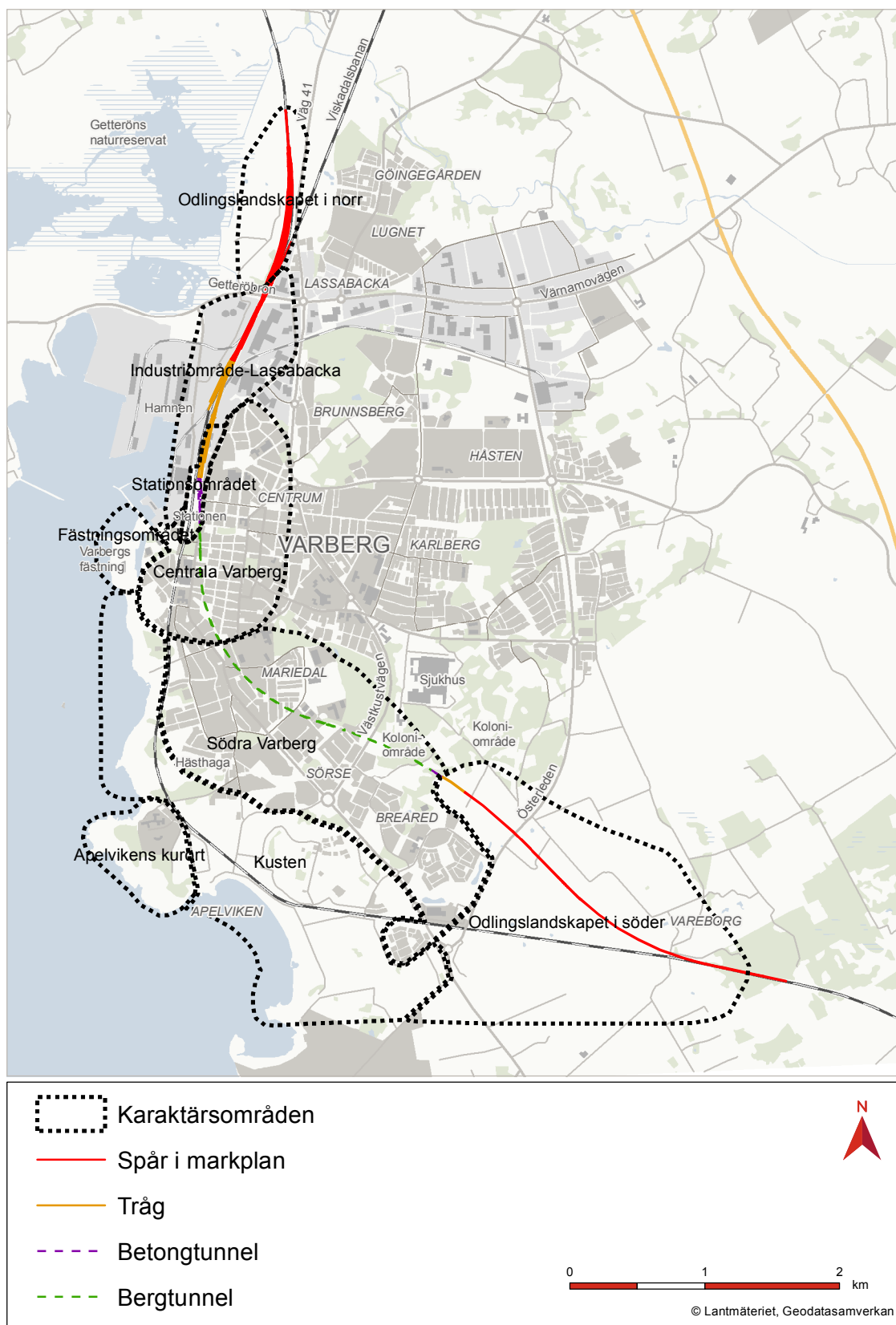
Välhävdad och öppet halländskt karaktärslandskap med lång kontinuitet som betesmark och jordbruksmark. Landskaps- och upplevelsemässigt utgör området en del av Getteröns naturreservat. Landskapsbilden är förknippad med betydande upplevelsevärden med goda möjligheter till utblickar över reservatet och havet i väster. Inom området finns klippor med enbuskar och lövträd med enstaka inslag av fornlämningar. I områdets östra delar har betet upphört med begynnande igenväxning som följd.

Utpekade objekt och miljöer

På det högsta partiet på västra sidan av järnvägen finns en registrerad fornlämning i form av en flack stensättning; Varberg 33:1. Anläggningen är svår att identifiera och ligger i anslutning till den planerade, utvidgade banvallen. Stensättningen kommer inte att beröras av planerade arbeten. På bergshöjden närmast järnvägen finns ytterli-

Tabell 8.1 Kända fornlämningar som berörs av projektet.

Fornlämning	Lämningstyp	Beskrivning
Varberg 34:1	Stensättning	Förhistorisk grav i form av stensättning på bergshöjd inom det blivande bangårdsområdet i norr. I samband med arkeologisk utredning har inga ytterligare lämningar kunnat konstateras i dess närområde. Lämningen ska undersökas och dokumenteras innan borttagande.
Varberg 60:1	Stadslager	Medeltida stadslager från Varbergs medeltida föregångare Getakärr. Arkeologisk förundersökning kommer enligt länsstyrelsen att bli aktuell från Garvaregatan i norr ned till tunnelpåslaget i söder.
Varberg 62:1	Stadslager	Kulturlager från Varberg inom Vallgatorna från 1660-talet och framåt i tiden. Fornlämningen tangerar stationsområdet. Utbredningsområdet är oklart. Länsstyrelsen kommer att fatta beslut om eventuell förundersökning av lämningen.
Ej registrerade fornlämningar	Boplatser	I samband med arkeologisk utredning (steg 2) har fornlämningar i form av boplatser konstaterats i området från tunnelpåslaget i söder vidare ned mot Hamra. Länsstyrelsen kommer att fatta beslut om arkeologisk förundersökning av lämningarna.

Figur 8.4 Identifierade karaktärsområden ur ett kulturmiljöperspektiv.

gare en registrerad fornlämning; en mindre stensättning, Varberg 34:1. Båda stensättningarna är av en typ som i allmänhet brukar dateras till yngre bronsålder eller äldre järnålder.

Varberg 34:1 ligger inom den planerade utvidgade banvallen. Stensättningen är av en typ som i allmänhet brukar dateras till yngre bronsålder eller äldre järnålder. Enligt FMIS är den cirka 7 meter i diameter och 0,1 meter hög. Enligt den fält- och byråinventering som genomförts av Riksantikvarieämbetet UV-väst (Arkeologisk utredning, steg 1) kunde inga ytterligare stensättningar konstateras i området. I utredningen bedömdes att det kan finnas ytterligare lämningar i anslutning till stensättningen. Enligt den preliminära utredningsrapporten för arkeologisk utredning steg 2 framkom inga ytterligare indikationer i form av lager, anläggningar eller fynd som kan påvisa okända fornlämningar under mark. Eftersom Varberg 34:1 berörs av arbetena ska den enligt länsstyrelsen grävas ut, dokumenteras och tas bort genom arkeologisk undersökning (enligt 2 kapitlet 13 § Kulturmiljölagen).

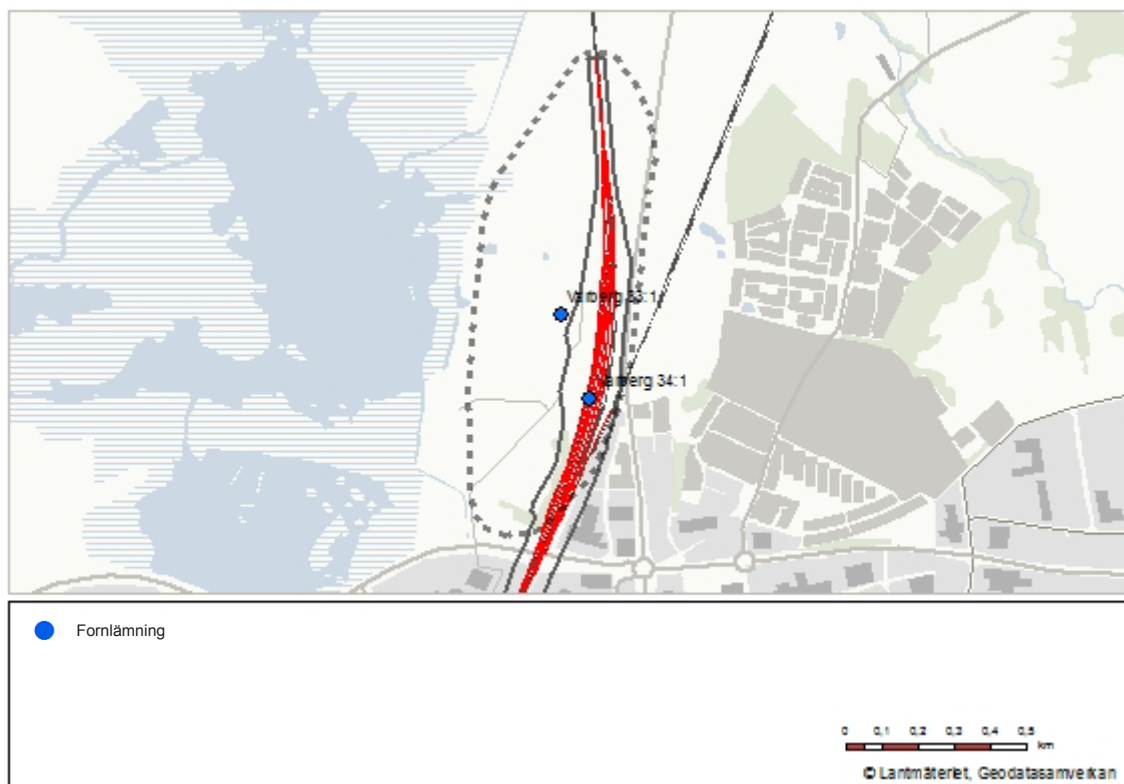
Industriområde - Lassabacka och industrihamnen

Området präglas av modern industriell verksamhet med industribyggnader, detaljhandel, hamn samt järnvägen med dess stickspår. Industrifastigheterna har en öppen karaktär med varierande byggnadsvolymer och verksamhet och är delvis uppförda på utfyllnadsmark. Äldre industribyggnader har byggts om för nya ändamål och andra har rivits. I området finns större anläggningar som bland annat avloppsreningsverk och fjärrvärmeverk och cisterner. Monarkfabriken utgör ett dominerande inslag i området. Kajen domineras idag av ett fåtal stora byggnader, tre höga sammanbyggda silos samt omlastningsytor.

Utpekade objekt och miljöer

Fornlämningen Varberg 60:1 befinner sig delvis inom den planerade järnvägssträckningen. Se redogörelse för fornlämningen under beskrivningen av karaktärsområdet Centrala Varberg.

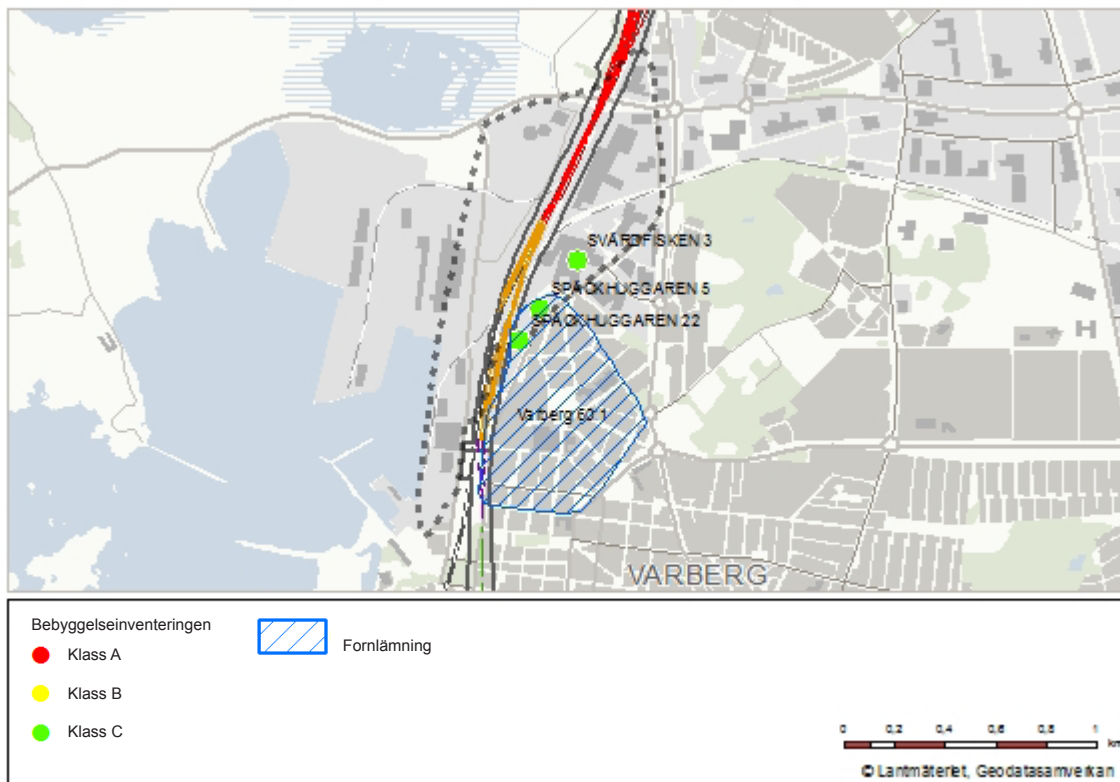
Tre byggnader i området är utpekade och värderade/klassificerade i Hallands bebyggelseinventering. Bland dessa finns Monarkfabriken som har ett lokalhistoriskt värde. Ingen av de utpekade byggnaderna kommer att beröras av projektet.

Figur 8.5 Odlingslandskapet i norr

Figur 8.6 Industriområdet Lassabacka och industrihamnen. Längst ned i bild; hamnen och den norra delen av stationsområdet.

Figur 8.7 Industriområdet Lassabacka och industrihamnen.

Stationsområdet

Järnvägsstationen med tillhörande spårområde med perronger och skärmtak, Järnvägsparken söder om stationen samt lokstallar i norr utgör en väl sammanhållen järnvägsmiljö som präglar centrala Varberg. Parken skapar ett sammanhållet parkstråk tillsammans med Engelska parken och utgör en buffert mot dagens järnväg samtidigt som den utgör en koppling mellan järnvägsstationen och innerstaden. Området har också kommit att präglas av omkringliggande parkeringsytor och busshållsplatser. Stationshuset följer Statens Järnvägars tidsenliga arkitektoniska ideal och karaktäriseras bland annat av sin nyrenässansstil och stark symmetri.

Utppekade objekt och miljöer

Stationshuset och dess närmsta omgivelningar samt Järnvägsparken ligger inom riksintresseområde för kulturmiljövården Varberg (N 13). Järnvägsmiljön utgör en del av uttrycket i riksintressemiljön och bedöms utgöra en del av riksintresseanspråket.

Området ingår i kulturmiljövårdsprogrammet *Varbergsbygd- program för kulturmiljövård*. Beskrivningen följer i väsentliga delar riksintressebeskrivningen för Varberg N13.

I *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde* redovisas miljön Kommunikation och badliv. I områdesbeskrivningen framhålls bland annat järnvägsstationen, spårområdet samt områdets parker. I

rekommendationerna för området redovisas följande: ”välbevarade och kulturhistoriskt värdefulla byggnader, byggnadsverk och parker, som nämns ovan, bör bevaras. Järnvägen bör finnas med på symboliskt vis även om inte alla delar kommer finnas

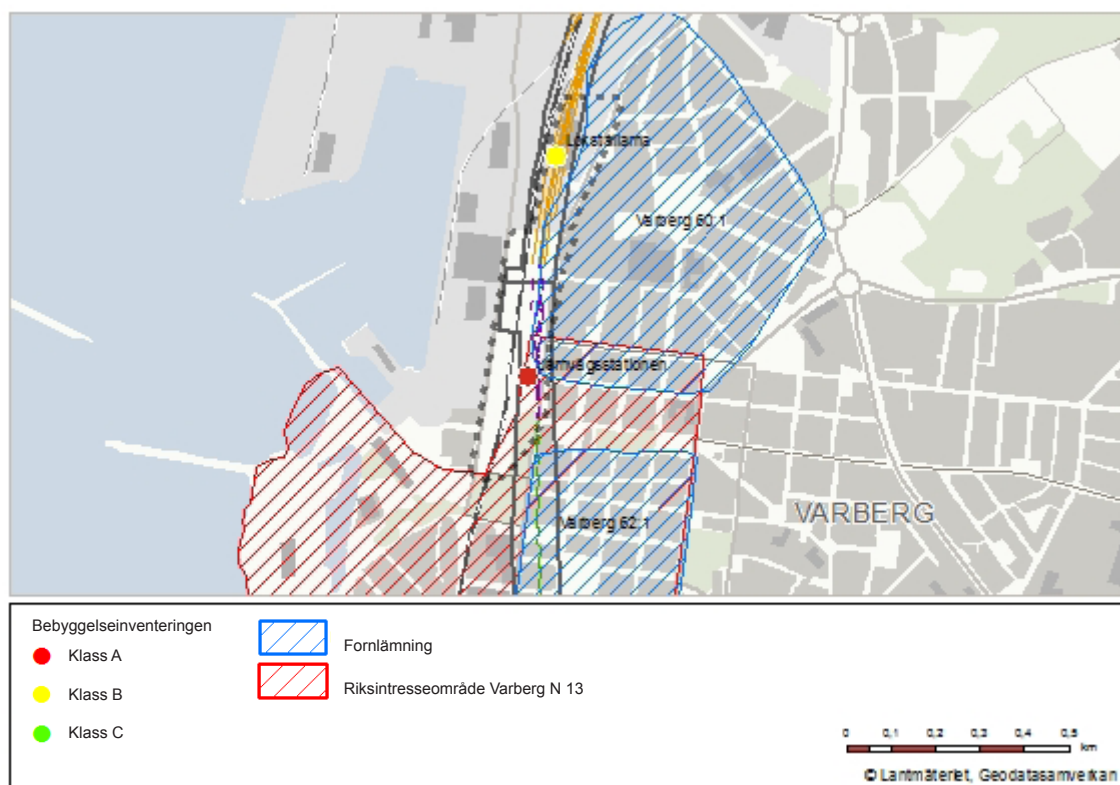
Figur 8.8 Stationsbyggnaden.

Figur 8.9 Lokstallarna.

Figur 8.10 Stationsområdet med bangård och stationsbyggnaden centralt i bild. I bildens övre vänstra hörn skymtas lokstallarna. I bildens nedre högra hörn syns järnvägsparken och delar av Engelska parken.

Figur 8.11 Stationsområdet.

klar fysiskt. Ändringar på byggnader inom området, som kan påverka miljön, bör ske i samråd med antikvarisk expertis. Detta kan även gälla byggnader som inte har ett kulturhistoriskt egenvärde. Vid förändringar inom miljön bör hänsyn tas till siktlinjer.”

Inom området finns två byggnader som omfattas av bebyggelseinventeringen i Hallands län; stationshuset (Klass A) och lokstallarna (Klass B). Lokstallarna ligger inom planerat spårrområde och kommer att rivras.

Fornlämningen Varberg 60:1 sträcker sig delvis in i norra delen av stationsområdet, se redogörelse för fornlämningen under beskrivningen av karaktärsområdet Centrala Varberg. Fornlämningen Varberg 62:1 tangerar områdets södra del. Enligt FMIS rör det sig om ett kulturlager där lämningar kan påträffas från Varberg inom vallgatorna från 1660-talet och framåt. Fornlämningsområdets utbredning är oklar varför det kan bli aktuellt med arkeologisk förundersökning enligt 2 kapitlet 13 § kulturmiljölagen i ett senare skede.

Centrala Varberg

Rutnätsstaden präglas av 1660-talets stadsplan med rätvinkliga och rektangulära kvarter som utgör ramen för dagens bebyggelse. Bebyggelsen kännetecknas av småskalig trähusbebyggelse i kvartersstruktur samt mer representativ bebyggelse i sten runt torget och i innerstadens norra delar. Enskilda byggnader som kyrka, rådhus, stadshus/stadshotell och sparbanksbyggnaden är karaktärs- och betydelsefulla för innerstadsmiljön och Varbergs torg. Miljön präglas också av ändringar och nybyggnation som i olika grad har anpassats till befintlig bebyggelse.

Stadsdelarna Norrmalm och Norrdal utmärks av friliggande villabebyggelse med inslag av flerfamiljshus och enstaka industrifastigheter. Inom området finns egnahemsbebyggelse från 20-talet uppförd utifrån tidens trädgårdsstadsideal. Nära rutnätsstaden är bebyggelsen relativt tät och småskalig.

Platsarna utmärks av en stor andel fristående bostadshus, till stor del uppförda i trä, om 1-2 våningar med fasaden i gatuliv.

Figur 8.12 Flygbild över Centrala Varberg med kyrkan vid torget och den omgivande innerstaden.

Figur 8.13 Varbergs kyrka vid torget är skyddad som kyrkligt kulturminne enligt 4 kapitlet kulturmiljölagen. Foto: bebyggelseregistret.

Figur 8.14 Sparbankshuset vid Varbergs torg. Exempel på representativ bebyggelse från 1800-talets senare del av stor betydelse för stadsmiljön. Foto: bebyggelseinventeringen i Halland.

Utpekade objekt och miljöer

Rutnätsstaden med Esplanadstaden och Platsarna ligger inom riksintresse för kulturmiljövården Varberg (N 13). Stadsområdet ingår i kulturmiljövårdsprogrammet *Varbergsbygd- program för kulturmiljövård*. Getakärrs kyrkoruin omfattas av riksintresset men ingår inte i områdets geografiska avgränsning.

Inom området Centrala Varberg ingår delområdet Platsarna som beskrivs i underlaget *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde*. Delar av centrala

Figur 8.15 Varbergs teater är skyddad som byggnadsminne enligt 3 kapitlet kulturmiljölagen. Foto: bebyggelseinventeringen i Halland.

Varberg ingår också i underlaget *Varbergs stadskärna – kulturhistoriskt underlag för plan- och bygglovsfrågor*.

Inom området finns ett större antal byggnader som värderats/klassificerats i Hallands bebyggelseinventering, vilka redovisas på delområdeskarta, se figur 8.17. Inom området ligger flera byggnader som försetts med skydds- eller varsamhetsbestämmelser i detaljplaner. Bestämmelsernas innebörd varierar.

Inom området ligger byggnadsminnet Varbergs teater. Teaterns byggnadsminnesförklarades 2011 enligt 3 kapitlet kulturmiljölagen. Motiveringen var att den utgör en tidstypisk representant för det sena 1800-talets samhällsutveckling och borgerliga kulturambitioner. Vidare är dess stadsmässiga placering en vittnesbörd om stadens samhälls- och socialhistoriska utveckling. Teatern har en välbevarad exteriör och en i allt väsentligt välbevarad interiör.

Varbergs kyrka är skyddad som kyrkligt kulturminne enligt 4 kapitlet kulturmiljölagen. Kyrkan uppfördes 1769-72 i gustaviansk stil. Interiören är präglad av den fasta inredningen från 1800-talet samt en omgestaltning som ägde rum 1998-2000.

Den bebyggelse som utgör en tydlig del av riskintresseanspråket och som utifrån ovan nämnda underlag också har utpekade och höga kulturhistoriska värden är framförallt 1700- och 1800-talsbyggnader med bevarad äldre karaktär. Nämnda byggnader har i regel klassificerats A - B i bebyggelseinventeringen och redovisas på delområdeskarta

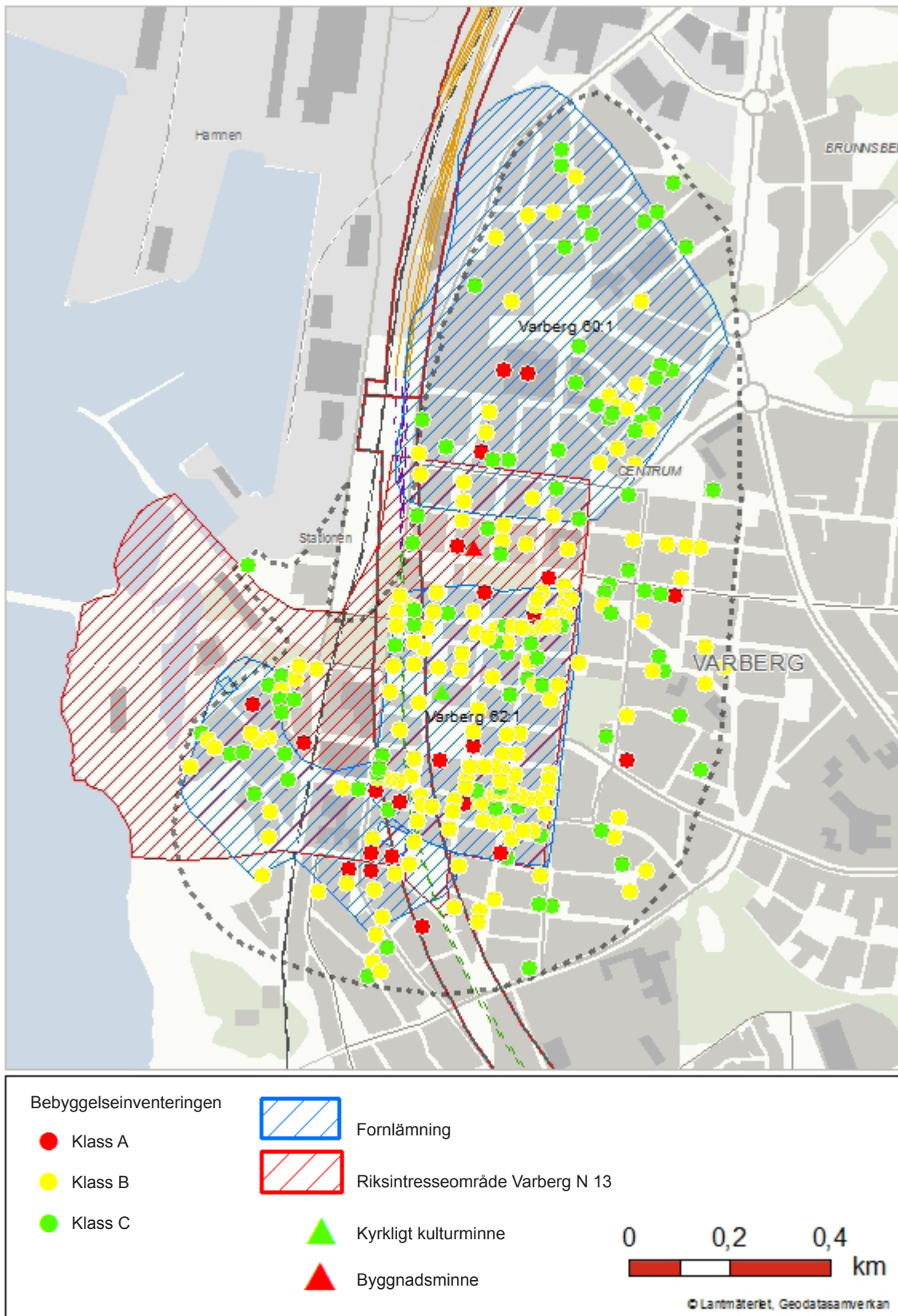

Figur 8.16 Exempel på den småskaliga trähusbebyggelse som finns inom Varbergs centrala delar. Bostadshus från 1864 utmed Prästgatan. Foto: bebyggelseinventeringen i Halland.

för centrala Varberg, se figur 8.17. Merparten av den mer småskaliga bebyggelsen från tiden är uppförd i trä men det finns också flera exempel på mer småskalig stenhusbebyggelse. Några byggnader uppförda i sten från 1700-talet finns utmed torget, däribland kyrkan. Där finns också byggnader som har en mer storskalig och representativ karaktär från senare delen av 1800-talet och sekelskiftet 1800/1900 som tillsammans med kyrkan har mycket stor betydelse för torget och stadsmiljön.

Fornlämningsområdet Varberg 60:1 utgörs av Varbergs medeltida föregångare Getakärr. De centrala delarna låg kring den bevarade kyrkoruinen vid Gamla Kyrkbacken och ett stycke norröver. Varberg har en komplicerad förhistoria som kan sträcka sig tillbaka ända till 1200-talet. Tidigare arkeologiska utredningar inom området har haft tyngdpunkt på området närmast kyrkan. Området runt kyrkoruinen är idag mer eller mindre exploaterat av bebyggelse. Det är framförallt i de västra delarna ner mot den gamla hamnbassängen som stora förändringar har skett i samband med att den befintliga järnvägen och bangården byggdes.

Här har delvis omfattande medeltida stads- lager och fynd påträffats i samband med upprepade arkeologiska kontroller genom åren. Misstanken om en medeltida hamn är ett av skälen till att fornlämningen Varberg 60:1 sträckts ut såpass långt mot väster. Enligt den arkeologiska utredningen etapp 1 är det framförallt sträckan från Garvaregatan i norr ned till tunnelpåslaget som är av intresse för arkeologisk förundersökning. I området

Figur 8.17 Karaktärsområdet Centrala Varberg.

finns ett cirka tre meter tjockt utfyllnadslager under vilket det kan finnas lämningar från en tidigare hamn. Arkeologisk förundersökning av den aktuella fornlämningen kommer enligt länsstyrelsen att utföras i ett senare läge.

De centrala delarna av hög- och senmedeltidens Varberg låg kring den bevarade kyrkoruinen vid Gamla Kyrkbacken och ett stycke norröver. Här har delvis omfattande medeltida stadslager och fynd påträffats i samband med upprepade arkeologiska kontroller genom åren. Området kring det nya stationsområdet kommer av denna anledning att förundersökas arkeologiskt, där ett av syftena är att kontrollera förekomsten av bevarade konstruktioner till hamnen och eventuella skeppsvrak.

Fästningsområdet

Fästningens monumentala karaktär präglar staden och utgör dess odiskutabla symbol. Området runt fästningen inklusive Societetshuset med intilliggande park samt kall- och varmbadhuset är förknippad med höga upplevelsemässiga värden och utgör ett viktigt rumsligt sammanhang för Varberg som bad- och semesterort.

Utpekade objekt och miljöer

Varbergs fästningsområde, Societetsparken med Societetshuset och kallbadhuset ligger inom riksintresse för kulturmiljövården Varberg (N 13).

Fästningsområdet ingår i kulturmiljövårdsprogrammet *Varbergsbygd - program för kulturmiljövård*.

Fästningsområdet ingår i delområdet Kommunikationer och badliv som beskrivs i underlaget *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde*.

Inom området finns ett antal byggnader som värderats/klassificerats i Hallands bebyggelseinventering. Utöver fästningen och Societetshuset kan i sammanhanget särskilt nämnas kallbadhuset, tullkammaren (Klass A) magasinbyggnader (Klass A-B) och varmbadhuset (Klass B).

Varbergs fästning är byggnadsminne enligt förordningen om statliga byggnadsminnen. Fästningen med tillhörande byggnader förklarades som statligt byggnadsminne 1935.

Societetshuset är byggnadsminne enligt 3 kapitlet kulturmiljölagen. Societetshuset byggnadsminnesförklarades 1980 med motiveringen att byggnadens välbevarade moriska arkitektur trots vissa förändringar kunde anses vara en god representant för sin tid och därför synnerligen märklig. Den omgivande Societetsparken är en del av och fungerar som skyddszon för byggnadsminnet.

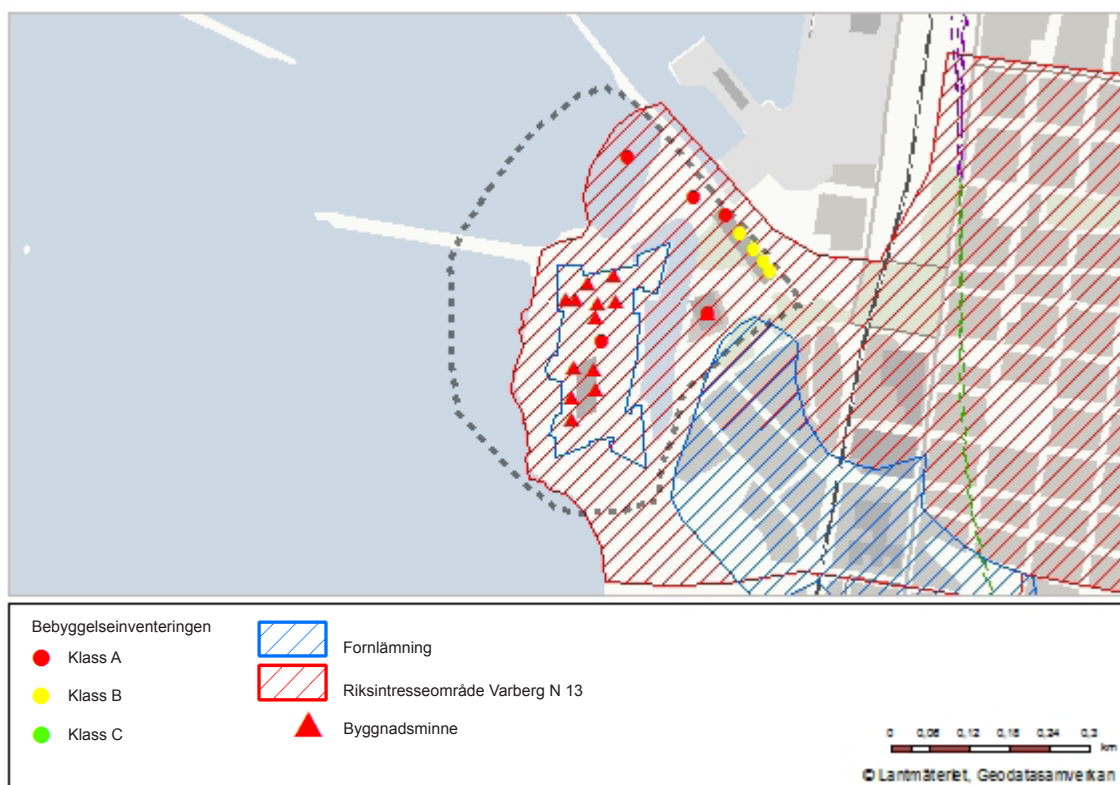
Figur 8.18 Flygbild över fästningsområdet med Getterön i bakgrunden. Varbergs kallbadhus kan anas till höger i bild.

Figur 8.19 Varbergs societetshus ligger inom fästningsområdet och utgör en del av bad- och kurortens miljöer. Foto: bebyggelseinventeringen i Halland.

Figur 8.20 Varbergs fästning - västra längan. Fästningen är i sina äldsta delar från 1200-talet och är skyddad som statligt byggnadsminne. Foto: bebyggelseregistret.

Figur 8.21 Karaktärsområdet Fästningsområdet.

Kusten

Karg och stenig kuststräcka med strandpromenad med spår efter stenindustri. Söderut vid kurorten övergår kuststräckan i Apelvikens stränder. Apelvikens stugby breder ut sig på båda sidor om järnvägen. I norr ligger bebyggelsen utmed slingrande vägar som följer topografin och i söder formas bebyggelsen av en rakare kvartersstruktur. Kvarvarande agrar bebyggelse i anslutning till villor med inslag av betesmarker.

Utpekade objekt och miljöer

Området ingår bland annat i delområdena Kommunikationer och badliv, Ullebo och Apelvikens stugby som beskrivs i underlaget *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde*. Kommunikationer och badliv utgörs av kuststräckan inklusive stationsområdet, hamnen, Varbergs slott och fästning, badortens miljöer inklusive varm- och kallbadhus samt parkerna.

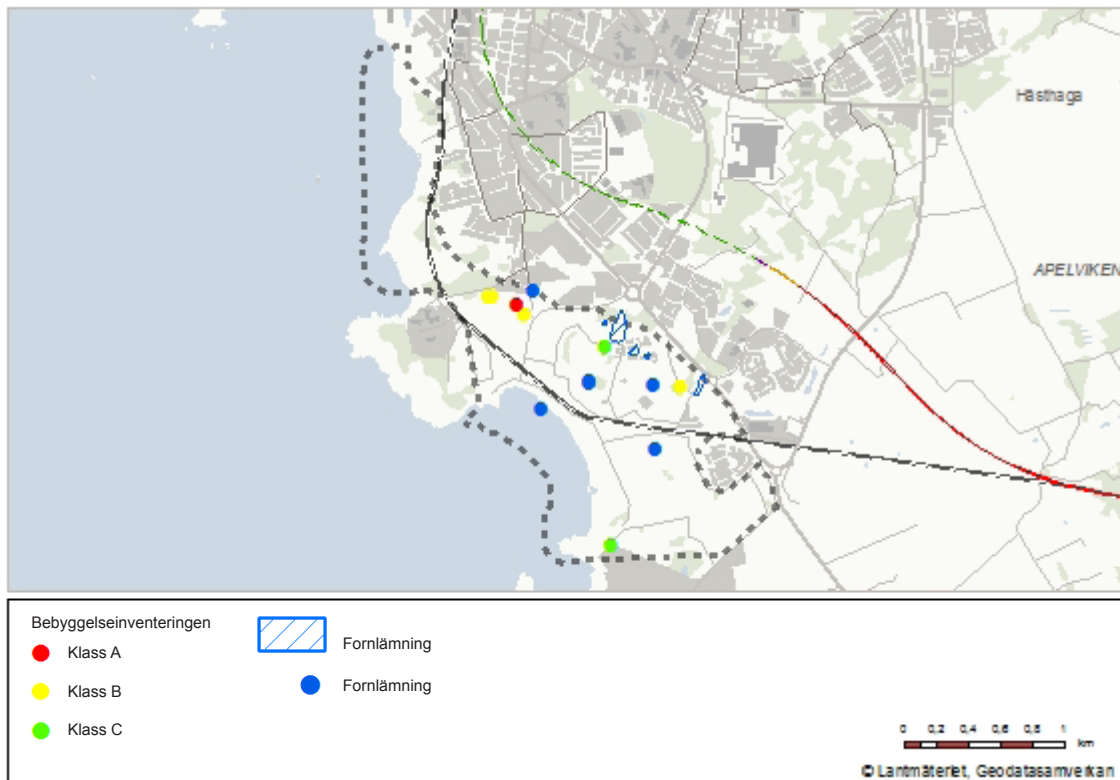
I beskrivningen av området anges att bebyggelsen där är förknippad med Varbergs expansion och framgång från 1880-talet och framåt.

Miljöerna hör till en av ”Varbergs kulturhistoriska absoluta värdekärnor” och ”de ingående komponenterna har än idag viktiga praktiska funktioner.” Områdesbeskrivningen avslutas med följande rekommendationer:

- Välbevarade och kulturhistoriskt värdefulla byggnader, byggnadsverk och parker (...) bör bevaras. Järnvägen bör finnas med på symboliskt vis även om inte alla delar kommer finnas kvar fysiskt.
- Ändringar på byggnader inom området, som kan påverka miljön, bör ske i samråd med antikvarisk expertis. Detta kan även gälla byggnader som inte har ett kulturhistoriskt egenvärde.
- Vid förändringar inom miljön bör hänsyn tas till siktlinjer.

Flera byggnader inom kustområdet är värderade/klassificerade i Hallands bebyggelseinventering.

Inom kustområdet finns flera fornlämningar av olika dignitet, bland annat förhistoriska gravar och boplatser under mark.

Figur 8.22 Karaktärsområdet Kusten.

Apelvikens kurort

Sanatoriemiljö från förra sekelskiftet bestående av ett 20-tal byggnader. De centrala byggnaderna är 2-3 våningar höga, ljusgula putsade stenhus täckta av, ofta valmade, grå plåttak. Inom området har det senare tillkommit byggnader som anpassats väl till befintlig miljö.

Utpekade objekt och miljöer

Apelvikens kurort med tillhörande område ligger inom riksintresse för kulturmiljövården Varberg (N 13).

Området Apelvikens kurort ingår i delområdet Kurorten i underlaget *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde*.

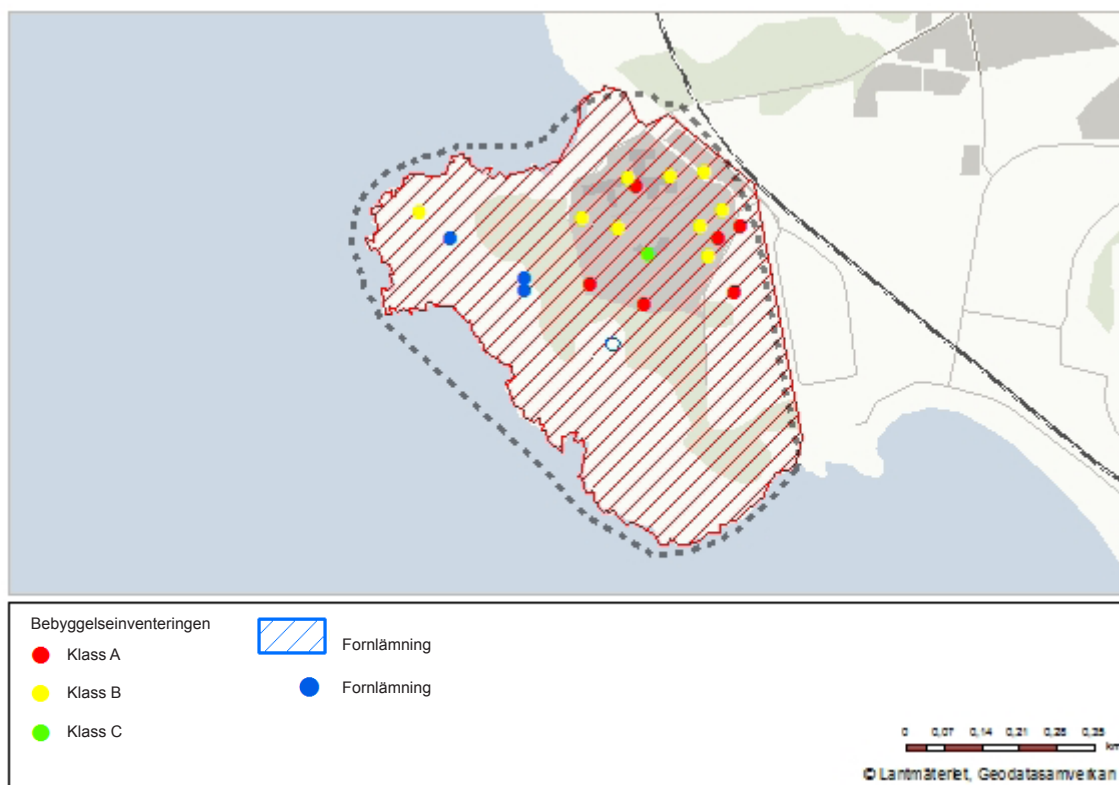
Området ingår även i kulturmiljövårdsprogrammet *Varbergsbygd- program för kulturmiljövård*.

Inom området har flertalet byggnader värderats/klassificerats i Hallands bebyggelseinventering (Klass A – B).

Inom kurortsområdet finns flera fornlämningar. I höga terränglägen närmast havet ligger några förhistoriska gravrösen, bland annat ett av kommunens största som mäter 25 meter i diameter (Varberg 3:1).

Figur 8.23 Kuststräckan med Apelvikens campingplats i förgrunden. Apelvikens kurort syns snett nordväst om campingplatsen, till vänster i bild.

Figur 8.24 Karaktärsområdet Apelvikens kurort.

Figur 8.25 Flygbild över Apelviken kurort, tidigare Apelvikens sanatorium.

Södra Varberg

Mariedalsområdet präglas i norr av Påskbergsskolans 50-talsarkitektur i rött tegel. Angränsande bostadsområden har delvis liknande formspråk och material. Längre söderut finns varierad bebyggelse med villor och flerfamiljshus. I öster ligger enplansvillor och kedjehus.

Hästhagaområdet består delvis fortfarande av ljungbevuxna betesmarker. Synliga spår av stenbrytning finns vid Hästhagaberget. Utmed Södra vägen ligger blandad bebyggelse med villor och flerbostadshus. Ut mot havet är bebyggelsen glesare innan den övergår i villakvarter där gatorna följer topografin.

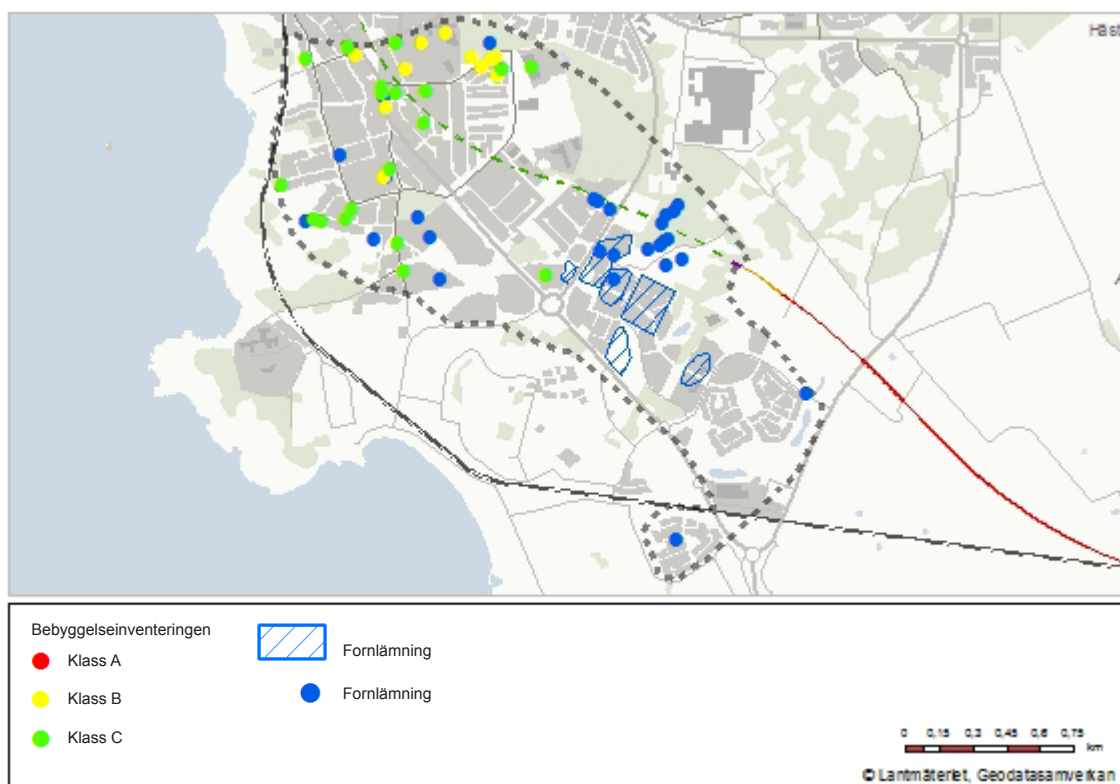
Sörse utgörs av ett enhetligt lamellhusområde med grönytor mellan husen. Fasaderna består av vit kalkcementsten där husen placerats vinkelrätt mot varandra och bildar slutna kvarter omgivna av vägar och parkeringsytor.

Apelvikshöjd består av 13 punkthus om 3-7 våningar uppförda i parkmiljö. Sydost om punkthusen ligger det mindre Ranelidsområdet där man samlat fem högre byggnader.

Breared har en varierad bebyggelsestruktur vad gäller höjd och volym med bland annat flerfamiljshus och villor.

Uttekade objekt och miljöer

Södra Varberg omfattas av flera delområden i underlaget *Stadens karaktärer – kulturmiljöer i Varbergs stadsområde*. Inom området finns ett flertal byggnader som värderats/klassificerats i Hallands bebyggelseinventering. Det finns även flera fornlämningar registrerade, bland annat ett antal förhistoriska gravar och några skålgropsförekomster.

Figur 8.26 Karaktärsområdet Södra Varberg.

Odlingslandskapet i söder

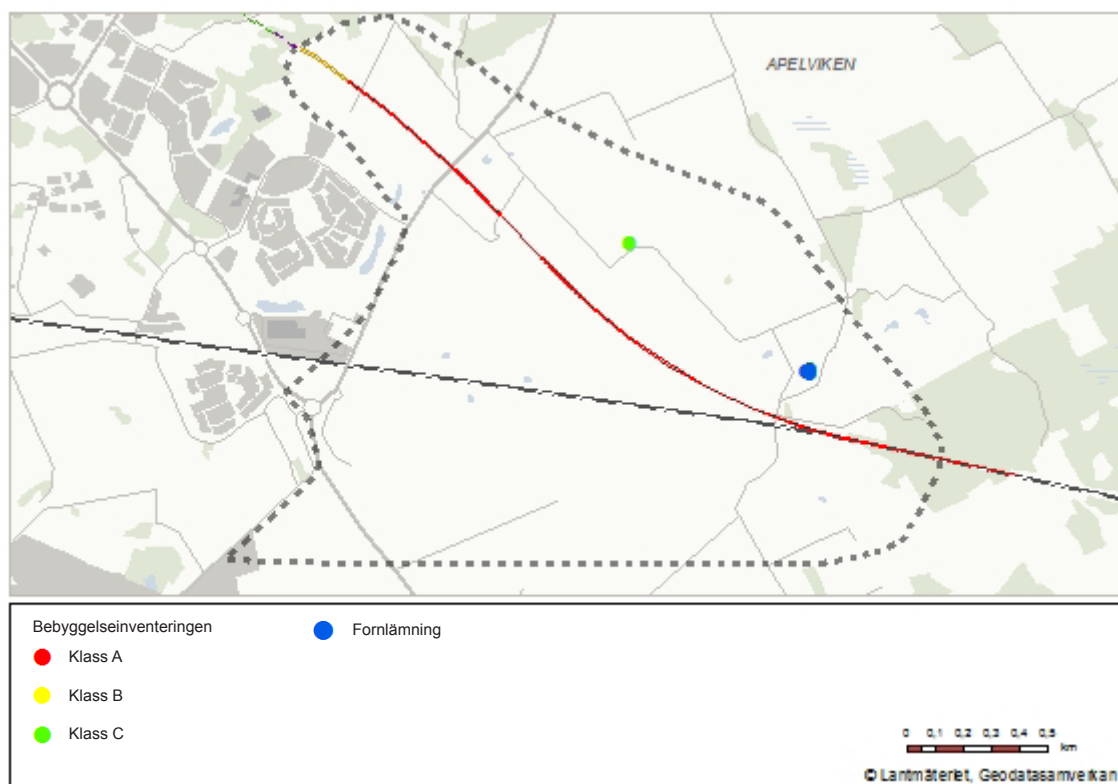
Landskapet söder om tunnelmynningen präglas av storskalig och relativt plan åkermark. Landskapet är i hög grad präglad av laga skiftets räta linjer, men element som stenmurar, träridåer och märkegravar bidrar till en viss variation. Björs gård, med agrar bebyggelse och delvis omslutande lövskog, dominerar landskapet. Sydost om gården är landskapet mycket öppet. Nordväst om gården är landskapet delvis beskogad. Vid den planerade tunnelmynningen finns odlad åkermark och tät lövskog.

Utpekade objekt och miljöer

I samband med den under 1990-talet genomförda arkeologiska utredningen påträffades tidigare okända fornlämningar på flera platser längs den undersökta sträckan. De flesta lämningarna torde utgöras av stenåldersboplatser. Det kan dock inte uteslutas att även järnåldern kan finnas representerat på någon plats, exempelvis intill Björs gård.

Några synliga fornlämningar ovan mark är inte kända, vilket kan förklaras av den höga uppodlingsgraden och det faktum att området fungerat som utmark under större delen av historisk tid. Jordbruksbebyggelsen i området etablerades i samtliga fall vid eller strax efter laga skiftet på 1800-talet och uppfyller därför inte kraven på fast fornlämning.

Arbetet med arkeologisk utredning steg 2 under 2014 har omfattat provschaktsgrävning mellan den planerade tunnelmynning i söder och vidare mot Hamra. Resultatet visade på ett antal platser med arkeologiska lämningar. UV Väst har lämnat en preliminär redogörelse till länsstyrelsen. Rapport är ännu inte färdigställd (2015-02-05). När rapporten föreligger kommer länsstyrelsen att fatta beslut om vilka lämningar som är motiverade att ta vidare till arkeologisk förundersökning. Arkeologisk förundersökning av lämningarna vid tunnelmynningen i söder kommer sannolikt att genomföras under 2015.

Figur 8.27 Karaktärsområdet Odlingslandskapet i söder.

Figur 8.28 Flygbild över södra Varberg; norra Breared i förgrunden, Sörses lamellhus centralt i bild och norr om dem Mariedals villaområden. Punkthusen till vänster i bild är Apelvikhöjd.

Figur 8.29 Flygbild över södra odlingslandskapet med Björs gård mitt i bilden.

8.3 Konsekvenser av nollalternativet

Nollalternativet innebär att det befintliga stationsområdet samt befintlig järnväg finns kvar. Det nuvarande stationshuset och plattformarna behåller sin funktion vilket är viktigt för läsbarheten. Järnvägsparken bevaras intakt vilket är viktigt med tanke på de kulturhistoriska värdena. Dock innebär järnvägen även en barriär som gör att tillgängligheten mellan värdefulla kulturmiljöer fortsätter att vara något begränsad.

Inga fornlämningar påverkas, vilket i grunden är positivt. Samtidigt innebär det att ingen ny kunskap kan utvinnas eftersom det inte blir aktuellt med arkeologiska undersökningar.

Nollalternativet innebär vidare inga risker för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse då den inte påverkas av förändrade grundvattennivåer. Viss påverkan kan ske från den framtida trafiken i nollalternativet.

Sammantaget bedöms järnvägen och dess befintliga miljöer innebära ett visst värde för kulturmiljön i Varberg, som bibehålls i nollalternativet. Effekterna beräknas bli inga eller små positiva eftersom de historiska sambanden och strukturerna samt läsbarheten inte ändras. Nollalternativet bedöms därmed innebära inga eller små positiva konsekvenser.

8.4 Konsekvenser av planförslaget

För att bedöma konsekvenser av planförslaget har utgångspunkt tagits i bedömningsskalan som visas i kapitel 8.1.

8.4.1 Kulturhistoriskt värde

Effekten bedöms utifrån varje delområdes kulturhistoriska värde. I beskrivningen av konsekvenser för varje karaktärsområde finns inledningsvis en sammanfattande värdebedömning. Värdet har bedömts utifrån områdesbeskrivningen vad gäller områdets karaktäristik och kulturhistoriska innehåll i form av utpekade objekt och miljöer samt den områdeshistorik som redovisas i underlagsrapport för järnvägsplanen, *Underlagsrapport kulturmiljöinventeringar*.

För att bedöma det kulturhistoriska värdet för varje delområde har följande bedömnings-skala använts:

- Litet värde - Kulturmiljöer, strukturer, samband och objekt som på något sätt är störda. Vanligt förekommande enskilt objekt utanför ett sammanhang, vanligt förekommande miljö som är fragmenterad eller som bryter mot historiska sammanhang. Även vanligt förekommande kulturlandskap med förändrad topografi.
- Måttligt värde - Kulturmiljöer, strukturer, samband och objekt som är representativa för en viss epok/funktion och ingår i ett sammanhang eller i en miljö med kontinuitet, en enhetlig byggnadsmiljö eller landskap som är representativ för regionen, men som inte längre är vanligt förekommande eller en miljö som innehåller byggnader av kulturhistorisk/arkitektonisk betydelse. Det kan även vara ett vanligt kulturlandskap med något förändrad topografi.
- Högt värde - Kulturmiljöer, strukturer, samband och objekt som är ett sällsynt eller särskilt gott exempel på epoken/funktionen och ingår i ett sammanhang med höga kulturmiljövärden eller i en miljö med lång kontinuitet. Det kan vara en bebyggelsemiljö som är sällsynt eller särskilt representativ för epoken/funktionen och där bebyggelsestrukturen är bevarad och där byggnaderna innehar höga kulturhistoriska/arkitektoniska värden eller ett ovanligt välbevarat eller representativt historiskt kulturlandskap.

8.4.2 Inarbetade skyddsåtgärder

Genomförandet av nedanstående skyddsåtgärder hanteras i planbeskrivningen. Se även skyddsåtgärder i kapitel 12 *Vibrationer*, kapitel 16 *Förörenad mark* och kapitel 18 *Grundvatten*.

Projektet kommer under byggtiden att påverka grundvattennivåerna samt förorsaka vibrationer. Förändrade grundvattennivåer kan orsaka sättningar vilket kan ge upphov till skador på byggnader. Det kan också röra sig om problem som uppstår på längre sikt då påverkan på grundkonstruktioner kan vara en långsam process. Vibrationer under

byggskedet i samband med sprängningar och spontning med mer kan likaså medföra skador i form av sättningar och sprickbildningar. Risken för sättningar och skador till följd av sänkta grundvattennivåer och vibrationer hänger samman med lokala markförhållanden samt byggnaders grundläggning. Generellt innebär lerjordar en större risk för att skador ska uppstå. Markförhållandena varierar lokalt inom de centrala delarna av Varberg och i anslutning till järnvägskorridoren. När det gäller dessa förhållanden kopplat till byggnader med kulturhistoriskt värde föreligger generella risker då sådana byggnader ofta är äldre (i Varberg rör det sig om byggnader från 1700- och 1800-tal) och har en grundläggning som inte kan förväntas klara av sättningar på samma sätt som moderna konstruktioner. Frågan är också avhängig bebyggelsens egenskaper i övrigt. Nämnade byggnader kan i vissa fall förväntas ha exteriörer och interiörer som har en större känslighet för vibrationer och sättningar. Det kan gälla putsarbeten, stuckaturer, fast inredning och byggnadsanknuten konst med fler detaljer. I vilken utsträckning sådana exteriörer och interiörer förekommer för de byggnader med kulturvärden som kan beröras är inte generellt känt eller kartlagt.

För att säkerställa att risken för eventuella skador på byggnader med kulturvärden minimeras ska ovan nämnda faktorer bli föremål för vidare analys.

8.4.3 Konsekvenser

Odlingslandskapet i norr

Som helhet uppvisar landskapet stora likheter med det landskap som funnits på platsen sedan åtminstone medeltiden. Det hävdade landskapet har en lång kontinuitet som betesmark och utmark samt inägomark för Lindhovs gård. Landskapet är representativt för det halländska kustlandskapet som bland annat präglas av naturbetesmarker. Upplevelsemässigt utgör området en del av Getteröns naturreservat. Inom området finns förhistoriska lämningar i mindre omfattning samt lämningar från en stentäkt från början av 1900-talet. Det kulturhistoriska värdet är kopplat till de lämningar som finns inom området men framförallt till befintlig markanvändning och den kontinuitet som går att knyta till densamma. Värdet påverkas i negativ riktning av befintlig banvall och

begynnande igenväxning i områdets östra delar. Sammantaget bedöms områdets värde som måttligt.

Byggskede

Byggskedet förväntas inte påverka områdets kulturmiljövärden och bedöms därmed inte innebära några konsekvenser för kulturmiljön.

Driftskede

Den planerade bangården i östra delen av området påverkar genom att befintlig banvall utökas väsentligt och kommer att ta delar av området i anspråk. Bullerskydd i form av skärm eller annan anordning medför en visuell påverkan som begränsar siktlinjer och samband. Skärningen genom området medför att stora delar av höjden med fornlämningen Varberg 34:1 berörs.

Siktlinjer påverkas och kulturhistoriska samband blir mindre tydliga vilket är negativt för områdets kulturhistoriska värden. Ur ett regionalt perspektiv utgör de strandnära betesmarkerna ett halländskt karaktärslandskap. Det kulturhistoriska värdet inom området är till stor del förknippat med upplevelsemässiga aspekter. Den nuvarande banvallen utgör i förhållande till den föreslagna ett mer begränsat inslag i landskapet. Berörd fornlämning har mindre betydelse för de upplevelsemässiga aspekterna då den inte framträder markant i landskapet. Lämningen kan framförallt knytas till ett vetenskapligt värde som kan dokumenteras i samband med arkeologisk undersökning. Kontinuiteten vad gäller markanvändningen upprätthålls framförallt genom att marken hävdas.

Effekten av planförslaget blir ett indirekt intrång i kulturmiljön, som medför att samband samt upplevelsemässiga värden går förlorade. Vetenskapliga värden påverkas dock i mindre utsträckning. Den del av området som idag utgörs av naturbetesmark kommer huvudsakligen att finnas kvar. Effekten bedöms därmed bli måttligt negativ. Den negativa effekten kan minskas genom att anordning för bullerskydd utformas på ett diskret sätt och inlemmas på bästa möjliga sätt i landskapet. Utifrån ovan bedöms konsekvenserna av planförslaget bli måttligt negativa.

Industriområde – Lassabacka och industrihamnen

Området är delvis byggt på utfyllnadsmark. Äldre industribyggnader har byggts om för nya ändamål och andra har rivits. Nya byggnader och verksamheter har tillkommit fram till sen tid. Bebyggelsen inom området är generellt inte välbevarad eller särdeles tidstypisk och representativ. Området i sin helhet är ett industri- och verksamhetsområde av vanligt förekommande slag, om än innehållande bebyggelse av lokalhistorisk betydelse. Områdets kulturhistoriska värde bedöms sammantaget som litet.

Byggskede

Byggskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer och bedöms därmed inte medföra någon negativ effekt. Sammantaget bedöms byggskedet inte innebära några konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Driftskede

Fornlämningen Varberg 60:1 berörs av projektet. Arkeologisk förundersökning ska utföras först inför och/eller i samband med att arbetena påbörjas, företrädesvis utmed sträckan från Garvaregatan i norr ned till tunnelmynningen i söder (enligt länsstyrelsens bedömning). Generellt kan sägas att fornlämningen och eventuella lämningar av det medeltida Getakärr är förknippade med ett vetenskapligt värde. Syftet med den arkeologiska förundersökningen är att kartlägga fornlämningen vad gäller bland annat omfattning och fyndinnehåll. Förundersökningen kan sedan ligga till grund för en eventuell slutgiltig undersökning och utgrävning som på ett vetenskapligt sätt tar reda på fakta om fornlämningen. Undersökningen bidrar med kunskap om det medeltida Varberg. När en fornlämning slutundersöks och tas bort innebär det samtidigt att det arkeologiska källmaterialet förloras för framtiden. Om arkeologisk undersökning inte skulle vidtas inom området skulle det innebära negativa effekter med avseende på det vetenskapliga värdet som lämningen är förknippad med. Eftersom lämningen inte är synlig ovan mark inom det berörda området är den i visuell mening av mindre betydelse för kulturmiljön.

Utöver fornlämningen Varberg 60:1 berörs inte utpekade objekt eller miljöer inom området. Planförslaget medför därmed inga

eller små negativa effekter för kulturmiljön under driftskedet. Driftskedet bedöms därmed innebära inga eller små negativa konsekvenser för kulturmiljön.

Stationsområdet

Stationsområdet utgör sedan 1880-talet en viktig del av Varbergs innerstad. Järnvägsstationen med intilliggande park utgör ett gott och representativt exempel på en välbevarad järnvägsmiljö från den aktuella perioden. Området ska också betraktas mot bakgrund av förändringar i motsvarande stationsmiljöer i andra städer utmed Väst kustbanan. Anläggningen har över tid förändrats i relativt liten utstäckning. Stationsbyggnad, parkmiljö, bangård med perrongtak samt lokstallar med mera utgör en helhetsmiljö som kontinuerligt har brukats enligt ursprunglig intention. Stationshuset och lokstallarna har som byggnader höga kulturhistoriska värden. Det kulturhistoriska värdet för området i sin helhet bedöms som högt.

Byggskede

Stationshuset kan ta skada genom sättningar orsakade av förändrade grundvattennivåer samt genom de vibrationer som orsakas under byggtiden. Byggnaden har ett högt objektvärde och är av betydelse för helhetsmiljön i området. De åtgärder som vidtas under byggskedet för att möjliggöra byggnationen, säkerställa framkomligheten inom området med mera innebär en visuell påverkan på området. Påverkan är dock tillfällig och det bedöms som rimligt att betrakta områdets kulturmiljövärden ur ett mer långsiktigt perspektiv. Förutsatt att nödvändiga åtgärder vidtas för stationsbyggnaden bedöms byggskedet innebära ingen eller en liten negativ effekt. Under byggskedet finns risk att befintliga träd kan ta skada av schaktningarbeten och sänkta grundvattennivåer. Byggskedet bedöms sammantaget medföra inga eller små negativa konsekvenser för kulturmiljön.

Driftskede

Planförslaget innebär att befintlig bangård med spår, perronger och skärmtak rivs och stationsbyggnaden kommer att förlora sin nuvarande funktion. Lokstallarna i norra delen av området rivs. I den nuvarande Järnvägsparken söder om stationsbyggnaden tar servicetunnelns nedgång en stor del av parken i anspråk.

Stationsområdet ingår delvis i riksintresseområdet Varberg och området är i sin helhet förknippat med höga kulturhistoriska värden. En viss del av värdet är knutet till att stationen och bangården används för sitt ändamål. När väsentliga delar av områdets värdebärande element försvinner påverkas värdet negativt. Läsbarheten och förståelsen för miljön minskar då stationsbyggnaden inte längre befinner sig i ett sammanhang. Järnvägen har en väsentlig roll i stadens historia och den nuvarande stationsmiljön präglar innerstaden.

En särskilt värdefull byggnad i form av lokstallarna försvinner. Järnvägsparken strax söder om stationen har tillsammans med intilliggande Engelska parken samt Societetsparken en betydelse för stadskärnan. Parkerna utgör ett grönt stråk mellan Varbergs fästning med omgivande bad- och rekreationsmiljöer samt innerstaden. Parkerna är högst väsentliga i denna miljö. Järnvägsparken kommer att decimeras vilket ytterligare bidrar till en negativ påverkan på områdets värde. Parken utgör i kulturhistoriskt hänseende en del av stationsområdet och dess upplevelsevärden har betydelse för Varbergs stadskärna. Dess karaktär som järnvägspark anlagd utifrån tidens ideal kommer att gå förlorad. Parkens nuvarande värde är knutet till befintliga anlagda strukturer i form av bland annat planterade träd och slingrande gångväg. Dessa strukturer kan förväntas gå helt förlorade genom att servicetunneln anläggs. Genom att återskapa delar av parken eller om det skulle vara möjligt att utöka parkområdet inom angränsade ytor kan den negativa effekten minskas. Ur ett riksintresseperspektiv bör stationsområdet betraktas som en del av Varbergs innerstad och en del av riksintresseanspråket.

Stationsområdet tangerar fornlämningen Varberg 62:1. Det är oklart huruvida fornlämningen berörs av projektet då det finns osäkerheter vad gäller lämningens utbredningsområde. Länsstyrelsen kommer att fatta beslut om eventuell förundersökning av lämningen. Lämningen är förknippad med ett vetenskapligt värde.

Stationsområdet har i sig ett högt kulturhistoriskt värde, men bör också betraktas som en väsentlig del av innerstaden samt en del av riksintresseanspråket. Effekten av planförslaget i driftskedet blir måttligt till mycket

negativ eftersom det innebär både direkta och indirekta intrång i kulturmiljöns värdekärna och medför att samband och strukturer bryts eller fragmenteras. Miljöns upplevelsemässiga och pedagogiska värden går delvis förlorade. Till viss del kan den negativa effekten minskas om järnvägsparkens funktion återskapas. Sammantaget bedöms därmed driftskedet innebära måttligt till stora negativa konsekvenser för kulturmiljön i stationsområdet.

Centrala Varberg

Stadsplanen från 1600-talet utgör ramen för dagens innerstad inom vilken det finns välbevarad och småskalig trähusbebyggelse från 1700- och 1800-tal. Därutöver finns mer storskalig och representativ stenhusbebyggelse från 1700- och 1800-tal där ett större antal byggnader är förknippade med höga kulturhistoriska och arkitektoniska värden. Den nämnda bebyggelsen avspeglar stadens historia och framväxt som handels- och industristad. Bebyggelsen i centrala Varberg präglas också av förändringar som i vissa fall inte tagit utgångspunkt i befintliga värden. Sammantaget bedöms det kulturhistoriska värdet som högt.

Byggskede

De åtgärder som vidtas under byggskedet för att möjliggöra byggnationen, säkerställa framkomligheten inom området med mera innebär en visuell påverkan på området. Påverkan är dock tillfällig och det bedöms som rimligt att betrakta områdets kulturmiljövärden ur ett mer långsiktigt perspektiv.

Projektet kommer under byggtiden att påverka grundvattennivåerna samt förorsaka vibrationer vilket innebär risker för byggnader med kulturhistoriskt värde. Förutsatt att nämnda problematik hanteras enligt de beskrivna inarbetade skyddsåtgärderna, bedöms effekten under byggskedet som liten. Konsekvensen för kulturmiljön under byggskedet bedöms därmed sammantaget som liten.

Driftskede

Den befintliga järnvägen försvinner vilket har en betydelse för kulturmiljön, om än i begränsad omfattning. Järnvägens miljöer i staden har flera kulturmiljövärden, men dessa bedöms framförallt knutna till stationsområdet. En fråga som är väsentlig i förhållande till kulturmiljövärdena är dock hur frilagd yta kommer att användas och hur eventuell

tillkommande bebyggelse anpassas till befintlig miljö. Överlag behöver tillkommande bebyggelse ta utgångspunkt och anpassas till befintlig bebyggelsestruktur och befintliga kulturmiljövärden. När järnvägen och dess barriäreffekt försvinner ökar också tillgängligheten till och mellan Varbergs framträdande kulturmiljöer.

Den problematik som omnämns under byggskedet vad gäller sänkta grundvattennivåer gäller också under driftskedet då det också föreligger en mer långsiktig risk för sättningsskador på värdefull bebyggelse.

Frilagda ytor där befintlig järnväg försvinner behöver tas i anspråk på ett sätt som tar hänsyn till kulturmiljön. Vidare behöver eventuella långsiktiga effekter av sänkta grundvattennivåer hanteras enligt vad som beskrivs under inarbetade skyddsåtgärder. Under förutsättning att detta sker bedöms åtgärderna medföra ingen eller små negativa effekter på områdets värden. Konsekvenserna för kulturmiljön bedöms utifrån ovan som ingen eller små negativa.

Fästningsområdet

Fästningen är en omistlig symbolbyggnad för Varberg, förknippad med mycket höga kulturhistoriska värden knutna till fästningen som försvarsanläggning med rötter i medeltiden. Miljön runt fästningen avspeglar Varbergs betydelse som bad- och kurort. Det finns flera mer eller mindre unika och välbevarade byggnader med höga kulturhistoriska värden. Bad- och kurortsmiljön har sina rötter i 1800-talet och utgör ett sammanhang som mycket påtagligt är väsentligt för Varberg som bad- och semesterort. Det kulturhistoriska värdet bedöms sammantaget som högt.

Byggskede

Byggskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer. Sammantaget bedöms därför byggskedet inte innebära några konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Driftskede

Planförslaget har ingen direkt påverkan på området under driftskedet. Indirekt kommer fästningsområdet i förlängningen att vinna på ökad tillgänglighet i förhållande till innerstaden. Effekterna bedöms därför som måttligt

positiva. Konsekvensen för kulturmiljön blir därmed måttligt positiv.

Kusten

Området innehåller enskilda byggnader och lämningar av kulturhistoriskt värde. Området i sin helhet uppvisar bebyggelsemiljöer som avspeglar Varbergs utveckling som badort framförallt genom fritidshusbyggnaden, vilken har förändrats gradvis över tid. Området i sin helhet bedöms ha ett litet kulturhistoriskt värde.

Byggskede

Byggskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer. Byggskedet bedöms därmed inte heller medföra någon negativ effekt. Sammantaget bedöms därför byggskedet inte innebära några konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Driftskede

Den befintliga järnvägen försvinner, vilket har en betydelse för befintlig kulturmiljö, om än i begränsad omfattning. Järnvägens miljöer i staden har ett kulturmiljövärde men detta bedöms framförallt knutet till stationsområdet. En fråga som är väsentlig i förhållande till kulturmiljövärdena är dock hur frilagda ytor kommer att användas och hur eventuell tillkommande bebyggelse anpassas till befintlig miljö. Överlag behöver tillkommande bebyggelse ta utgångspunkt och anpassas till befintlig bebyggelsestruktur och befintliga kulturmiljövärden. När järnvägen försvinner ökar också tillgängligheten vilket inom det aktuella området dock bedöms ha mindre betydelse ur kulturmiljösynpunkt.

I övrigt bedöms områdets utpekade objekt och miljöer inte påverkas under driftskedet. Sammantaget bedöms konsekvenserna för kulturmiljön bli inga eller små negativa.

Apelvikens kurort

Miljön avspeglar en välbevarad större sanatoriemiljö som utgör ett viktigt exempel för svensk sjukhushistoria. Bebyggelsen är huvudsakligen uppförd under 1915-1930 i klassicerande stil och är förknippad med höga värden. Nya byggnader har uppförts inom området som har anpassats väl till områdets befintliga värden. Sammantaget bedöms områdets kulturhistoriska värde som högt.

Byggskede

Byggskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer. Byggskedet bedöms därmed inte heller medföra någon negativ effekt på dessa värden. Sammantaget bedöms därför byggskedet inte innebära några negativa konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Driftskede

Den befintliga järnvägen som passerar strax söder om området försvinner vilket har en betydelse för kulturmiljön, om än i begränsad omfattning. Järnvägens miljöer i staden har ett kulturmiljövärde men detta bedöms framförallt knutet till stationsområdet. En fråga som är väsentlig i förhållande till kulturmiljövärdena är dock hur frilagd yta kommer att användas och hur eventuell tillkommande bebyggelse anpassas till befintlig miljö. Överlag behöver tillkommande bebyggelse ta utgångspunkt och anpassas till befintlig bebyggelsestruktur och befintliga kulturmiljövärden.

I övrigt bedöms områdets utpekade objekt och miljöer inte påverkas i något avseende under driftskedet. Åtgärderna bedöms därmed medföra ingen eller små negativa effekter för områdets värden. Konsekvenserna för kulturmiljön blir därmed inga eller små negativa.

Södra Varberg

Området innehåller objekt och miljöer som i viss utsträckning är förknippade med kulturhistoriska värden. Områdets storlek och högst varierande karaktär vad gäller bebyggelse gör att ingen enhetlig värdebedömning är möjlig eller meningsfull.

Byggskede

Byggskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer. Byggskedet bedöms därmed inte heller medföra någon negativ effekt på dessa värden. Sammantaget bedöms därför byggskedet inte innebära några negativa konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Driftskede

Driftskedet bedöms inte påverka områdets kulturhistoriska värden vad gäller utpekade objekt och miljöer. Det bedöms därmed inte heller medföra någon negativ effekt på dessa

värden. Sammantaget bedöms därför driftskedet inte innebära några negativa konsekvenser för kulturmiljön inom området.

Odlingslandskapet i söder

Storskaligt och relativt sent uppodlad jordbruksmark med litet landskapshistoriskt innehåll. Inom området finns inslag av fornlämningar. Sammantaget bedöms området ha ett litet kulturhistoriskt värde, med reservation för den i nuläget oklara fornlämningsbilden.

Byggskede

I samband med sökschaktning som genomförts inom ramen för arkeologisk utredning steg 2 har arkeologiska lämningar kunnat påvisas inom området. Lämningarna kommer att påverkas av projektet. Länsstyrelsen kommer att besluta om vilka lämningar som ska bli föremål för arkeologisk förundersökning. Inom delområdet ska ytor tas i anspråk som på olika sätt kommer att användas under byggskedet för lagring av massor, material, etablering med mer. Nämnda ytor berör inga kända och i FMIS registrerade fornlämningar. Samtliga ytor som tas i anspråk under byggskedet behöver dock vara föremål för samråd med länsstyrelsen angående behovet av eventuell kompletterad arkeologisk utredning.

Under förutsättning att ytor som tas i anspråk under byggskedet hanteras inom ramen för den arkeologiska processen bedöms effekten för områdets kulturmiljövärden som inga eller små negativa. Åtgärderna bedöms därmed medföra inga eller små negativa konsekvenser för kulturmiljön.

Driftskede

Järnvägens barriäreffekt flyttas från en plats till en annan. Det landskapshistoriska värdet inom området är begränsat. Området påverkas visuellt av den nya järnvägens sträckning vilket för kulturmiljön har mindre betydelse med tanke bland annat på ett litet landskapshistoriskt innehåll.

De fornlämningar som framkommit under steg 2-utredningen kommer att förundersökas utifrån länsstyrelsens vidare ställningstaganden. Förundersökningen kan sedan ligga till grund för en eventuell slutgiltig undersökning och utgrävning som på ett vetenskapligt sätt tar reda på fakta om fornlämningarna,

vilket kan bidra med väsentlig kunskap om förhistorien. När en fornlämning slutundersöks och tas bort innebär det samtidigt att det arkeologiska källmaterialet förloras för framtiden. Om arkeologisk undersökning inte skulle vidtas inom området skulle det innebära negativa effekter med avseende på det vetenskapliga värde som lämningarna är förknippade med. Eftersom berörda lämningar inte är synliga ovan mark inom området är de i visuell mening av mindre betydelse för kulturmiljön.

Sammantaget bedöms effekterna på områdets kulturmiljövärden som ingen eller små negativa. Åtgärderna bedöms därmed medföra inga eller små negativa konsekvenser för kulturmiljön.

8.5 Sammanfattande bedömning – kulturmiljö

8.5.1 Byggskedet

Det finns risker knutna till de vibrationer som uppstår under byggtiden samt till förändrade grundvattennivåer i relation till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse som finns inom stationsområdet och centrala Varberg. Dessa kommer att bli föremål för vidare analys och hanteras inom ramen för kontrollprogram för grundvatten och vibrationer. Vidare kommer åtgärder vidtas för stationsbyggnaden. Med dessa förutsättningar bedöms effekterna för kulturmiljövärdena sammantaget att bli små negativa vad gäller dessa aspekter. Under byggskedet kommer ytor tas i anspråk inom odlingslandskapet i söder för lagring, uppställning och etablering. Förutsatt att detta hanteras inom ramen för den arkeologiska processen bedöms effekten som liten/ingen. Byggskedet förväntas i övrigt inte innebära några negativa effekter för kulturmiljövärden annat än temporära visuella effekter. Sammantaget bedöms byggskedet medföra inga eller små negativa konsekvenser för kulturmiljön.

8.5.2 Driftskedet

Staden kommer att förlora ett kulturhistoriskt inslag då den befintliga järnvägen tas bort. Det har störst negativa konsekvenser för stationsområdet som är förknippat med höga kulturhistoriska värden och utgör en del av riksintresseanspråket. Befintlig stationsmiljö decimeras bland annat genom servicetunneln som innebär en omfattande påverkan

på Järnvägsparken. Stationsbyggnaden förlorar vidare sitt sammanhang då bangård och perronger med mera försvinner. Här bedöms förslaget innebära måttligt till stora negativa konsekvenser. För centrala Varberg kan sänkta grundvattennivåer på längre sikt medföra negativa effekter för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen.

När det gäller odlingslandskapet i norr medför projektet måttligt negativa konsekvenser, framförallt i form av en visuell påverkan på det hävdade kulturlandskapet. För fästningsområdet bedöms konsekvenserna som måttligt positiva. I övrigt bedöms konsekvenserna som inga eller små negativa. Sammantaget innebär förslaget vissa positiva konsekvenser för fästningsområdet. De negativa konsekvenserna som främst rör stationsområdet samt i viss utsträckning odlingslandskapet i norr blir dock tongivande för förslaget i sin helhet.

Tabell 8.2 Bedömning av konsekvenser för kulturmiljö i nollalternativet och planförslaget.

Område	Värde	Nollalternativ	Planförslag	
			Byggskede	Driftskede
Odlingslandskapet i norr	Måttligt		Inga konsekvenser	Måttligt negativa konsekvenser
Industriområde - Lassabacka	Litet		Inga konsekvenser	Inga eller små negativa konsekvenser
Stationsområdet	Högt		Inga eller små negativa konsekvenser	Måttligt till stora negativa konsekvenser
Centrala Varberg	Högt		Inga konsekvenser	Inga eller små negativa konsekvenser
Fästningsområdet	Högt		Inga konsekvenser	Måttligt positiva konsekvenser
Kusten	Litet		Inga konsekvenser	Inga eller små negativa konsekvenser
Apelvikens kurort	Högt		Inga konsekvenser	Inga eller små negativa konsekvenser
Södra Varberg	-		Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Odlingslandskapet i söder	Litet		Inga eller små negativa konsekvenser	Inga eller små negativa konsekvenser
Sammanfattande bedömning		Inga till små positiva konsekvenser	Inga till små negativa konsekvens	Små till måttligt negativa konsekvenser